

תהש חודש
CHEŠVAN
רוש חודש
ROŠ CHODEŠ

VĚSTNÍK ŽIDOVSKÝCH NÁBOŽENSKÝCH OBCÍ
V ČESKÝCH ZEMÍCH A NA SLOVENSKU

Pokoj se zaplňuje snem. / Oběma nám tu kyslík nestačí. / Snažím se nehýbat a nedýchat.
Dede a Nitzan Mintz, street art. Praha, Milíčova ulice na Žižkově, 2016.
(K článku na stranách 6–7. Foto Pavlína Schultz.)

SNĚMOVNA PROTI ANTISEMITISMU

Rezoluce UNESCO s názvem Okupovaná Palestina o jeruzalémském Starém Městě diskredituje UNESCO, odporuje mírotvornému a neutrálnímu charakteru OSN a posiluje mezinárodní antisemitické tendence (*více o rezoluci UNESCO na straně 28*). Tak znělo usnesení poslanců dolní komory českého parlamentu k rezoluci UNESCO, popírající historický vztah Židů a Izraele k Chrámové hoře a ke Zdi nářků (*Hakotel hamaaravi*) v Jeruzalémě. Pro unesení, které vzešlo z návrhu poslankyně Jany Černochové (ODS), hlasovalo 119 poslanců ze 149 přítomných, 4 poslanci KSČM byli proti. Hlasování se zdrželo 24 komunistů a dva nezařazení. „Je to jako upřít Hradčany Čechům,“ podotkl Daniel Korte (TOP 09), zatímco Černochová hovořila o revizi světových dějin.

Podle izraelského vyslance v UNESCO Karmela Šamy Ha-Kohena je česká sněmovna prvním evropským parlamentním tělesem, které se odhodlalo k takové reakci. „Chtěl bych České republice poděkovat za tuto volbu, která posílá z českého parlamentu v Praze přičetné a lidské poselství o morální pravdě do pařížského sídla organizace UNESCO, která ztratila sebe samu v politizaci lži,“ řekl Ha-Kohen.

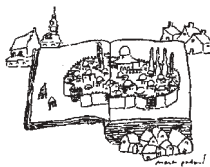
Celý text usnesení ze dne 19. 10. 2016
Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky:

Vyjadřuje zásadní nesouhlas s rezolucí schválenou Výkonnou radou Organizace spojených národů pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) 200 EX/PX/DR.25.2 Rev., která upírá historickou vazbu mezi židovským národem a mezi Zdí nářků a Chrámovou horou v Jeruzalémě.

Odmítá tuto rezoluci, která se nese v nenávistném protiizraelském duchu, přičemž také pomíjí nejen židovské, ale i křesťanské vazby na svatá místa v Jeruzalémě. Použité formulace odporují neutrálnímu a mírotvornému charakteru Organizace spojených národů, diskreditují organizaci UNESCO a v posledku posilují v mezinárodním měřítku antisemitické tendence.

Vyzývá vládu České republiky, aby na základě dlouhodobých přátelských vztahů mezi Českou republikou a Státem Izrael využila všech prostředků a příležitostí k vyjádření negativního stanoviska České republiky k této rezoluci.

AKTUALITY

Žádá vládu České republiky, aby prostřednictvím Stálé delegace České republiky při UNESCO a prostřednictvím zástupce České republiky v Ekonomické a sociální radě OSN nehlasovala pro předmětnou rezoluci a protestovala proti politizaci UNESCO. *ztis, jd*

ŘÁD PRO JIŘÍHO BRADYHO

Kromě ostudných rezolucí vydaných UNESCO byl poslední říjnový týden ve znamení kauzy z „vlastních zdrojů“, a sice skandálního přístupu Hradu k ocenění Jiřího Bradyho (*9. 2. 1928), terezínského a osvětivského vězně, žijícího dnes v Kanadě. Připomeňme si její průběh:

Návrh na vyznamenání člověku, jehož život je spojen s připomínáním tragického osudu Židů za holokaustu, poslali letos do sněmovny představitelé Bradyho rodiště Nového Města na Moravě. Návrh si osvojil jeho synovec, ministr kultury Daniel Herman (KDU-ČSL). (Přijde-li návrh od občanů, je takové osvojení někým z poslanců podmínkou, aby sněmovna o návrhu mohla jednat.) Pro udělení vyznamenání Bradymu bylo 131 poslanců ze 140 přítomných. Šéf protokolu prezidentské kanceláře Forejt Jiřimu Bradymu do Kanady telefonoval 12. října a oznámil mu, že 28. října obdrží Řád T. G. Masaryka. Na seznamu, který dostal premiér Bohuslav Sobotka z Hradu ke kontrasignaci den po schůzce ministra Hermana s tibetským dalajlamou, však Bradyho jméno nefigurovalo. „Velice panu prezidentu záleželo na tom, abych se s Jeho Svatostí nesetkal. Řekl mi to opakovaně i na setkání na Hradě,“ uvedl k tomu Herman. „Pan prezident mi přímo řekl, že když se sejdu s dalajlamou, tak můj strýc bude ze seznamu vyškrtnut. To se také stalo.“

I když prezident Zeman a jeho úředníci souvislost mezi Hermanovým setkáním a neudělením Řádu T. G. Masaryka Jiřimu

Bradymu, který mezitím přijel do České republiky, popřeli, bylo to pro mnohé politiky i značnou část veřejnosti zcela evidentní. V reakci na postup Hradu ohlásila část hostů, pozvaných na oslavu státního svátku na Pražský hrad, že se udělování řádů ani následné recepce ve Vladislavském sále nezúčastní. Byli mezi nimi například všichni poslanci za KDU-ČSL, ODS a TOP 09, naopak zákonodárci hnutí ANO a komunisté prohlásili, že na oslavu půjdou. Sociální demokraté ponechali rozhodnutí na jednotlivých poslancích.

Místopředseda sněmovny Petr Gazdík (STAN) oznámil, že jako alternativu k hradní oslavě organizuje shromáždění na Staroměstském náměstí. Podle Gazdíkova v situaci, kdy se státní vyznamenání udělují podle politických názorů přibuzných, už není možné mlčet. „To se dostáváme někde do polototalitního nebo totalitního režimu, to jsme zažili za komunismu nebo fašismu,“ řekl Gazdík.

Jiří Brady si ale z Česka odvezl řadu jiných ocenění. Dojalo ho, že dostal od pražské primátorky klíče od Prahy, premiér Sobotka mu udělil medaili Karla Kramáře, Pamětní medaili Poslanecká sněmovna ČR, Univerzita Palackého v Olomouci a další instituce. Na pražské Židovské radnici mu byla udělena Prix Irene.

„Mám ocenění od ontarijské vlády, německého prezidenta, královny Alžběty, ale z Česka je to přece jenom něco jiného,“ řekl Jiří Brady. „A pokud jde o neudělení vyznamenání od pana prezidenta, neberu to osobně. Tady se nejedná o mě, spíš o demokracii. Já jen doufám, že to dobře dopadne. O tom, co budeme dělat 28. října, mám jasno. Půjdeme na Staroměstské náměstí.“ *jd*

OBSAH

- Zemřel Šimon Peres 3
- Komentář k Tófe na tento měsíc 4–5
- Street art jako poselství
rozhovor s Dede a Nitzan Mintz 6–7
- Sever proti Jihu
- Židé ve Finsku a v Řecku 8–9
- Masaryk a židovství
- M. Pojar o vztazích TGM a Židů 10–11
- Ilustrace k Písni písní 12–13
- Soudil jsem jinak – diplomat Vladimír
Vochoč mezi spravedlivými 14–15
- Moric Fantl: Z rodinné kroniky 16–18
- Židovská Morava 19
- Izrael: Nový Blízký východ 21
- Výběr z českých médií 22
- Kalendárium 23
- Zprávy, kultura, inzerce 24–27
- Zprávy ze světa 28

Stát Izrael pohřbil posledního ze svých otců zakladatelů. Na tom se shodli účastníci obřadu na Herzlově hoře v Jeruzalémě, pozorovatelé i autoři nekrologů hodnotících život Šimona Perese (2. 8. 1923–28. 9. 2016). Politik, kterému byla dopřána tak dlouhá a pestrá dráha, se chtěl nechtě stává kronikou státu, zvláště když ten stát sám pomáhal založit. A pokud byl oceněn Nobelovou cenou míru, je to důvod pro celosvětový zájem, jak ukázala i účast na Peresově pohřbu.

V Izraeli se poukazuje na to, že Peres se stal symbolem smíru s Palestinci, ale že smír nikdy nebyl jeho primárním cílem. Sám ho prý pokládal za možný až po generacích. Navzdory dohodám z Osla a následné Nobelově ceně Izraelci oceňují jiné Peresovy zásluhy, a sice na poli jaderné technologie, leteckého průmyslu, moderního rozvoje a vědy.

My si můžeme připomínat i jiné věci. Jednak to, že Peres byl posledním izraelským politikem, který měl přímý osobní vztah k předválečné střední Evropě. Narodil se jako Szymon Perski v Polsku (ve vsi Višněva na území dnešního Běloruska) a žil tam do svých 11 let, kdy s rodinou odešel do britské mandátní Palestiny.

Další bod je aktuálnější v době, kdy se připomínají nedožitá osmdesátina a pět let od smrti Václava Havla. Role Šimona Perese v politice i společnosti Izraele měla totiž některé společné rysy s rolí Václava Havla v polistopadovém Česku.

TROCHU JAKO HAVEL

Zaprvé v tom, že oba reprezentovali to lepší ze svých společností, přesněji to, čemu svět víc tleskal, ač doma jejich postoje ne vždy odrážely postoje většiny. Šimon Peres nikdy nevyhrál přímé volby – několikanásobným ministrem, dvojnásobným premiérem i prezidentem se stal jen díky dohodám a hlasováním mezi politickými bafuňáři. Přesto byl úctyhodným reprezentantem Izraele ve světě, mírovým nobelistou, který se pokusil prosadit dohodu s Palestinci, a v nekrologích se objevil výraz „fíkový list“ – označení toho, kdo dává státu a jeho politickým elitám lepší vysvědčení, než jaké odpovídá skutečnosti.

Zadruhé byla Peresovi i Havlovi často připisována role nepraktických vizionářů a snílků. Dost lidí i dnes opakuje výrok německého kancléře Helmuta Schmidta, že když má politik vizi, ať jde k lékaři. Mnozí se vizím Perese (té, že Blízký východ bude spolupracovat jako Benelux) i Havla vysmívají. Ale to je velmi zjednodušený pohled, který zakrývá to podstatné: třeba že Peres umožnil Izraeli získat jadernou technologii a rozvinout vyspělý výzkum i strategický průmysl nebo že Havel měl lví podíl na české cestě do NATO i EU.

ŠIMON PERES aneb Život vizionáře

S tím souvisí i třetí bod. U Václava Havla i Šimona Perese si lidé vybírají

Při podpisu do kondolenční knihy po smrti Václava Havla.
Foto Pavlína Schultz, 2011.

z jejich idejí, plánů a činů ty, jež se jim zrovna hodí do krámu. Tak lze udělat z Havla buď změkčilce, jenž se po listopadu bál tvrdosti vůči komunistům, či naopak „humanitárního bombardéra“. I Perese lze vykládat jako jestřába, jenž udělal z Izraele jadernou mocnost a povoloval židovské osady na Západním břehu, nebo jako změkčilce, jenž při mírovém jednání ochotně přistupoval na ústupky vůči Palestincům. Skutečnost je pestřejší, jak dokládají články, analýzy i nekrology.

ABY MĚ NÁROD MILOVAL

Peresovu roli při zakládání státu líčí Ja'akov Katz, šéfredaktor *Jerusalem Postu*. Je to barvitý příběh. Mladého Perese vyslal jeho kibuc do Tel Avivu na štáb Hagany. Tam ale nevěděli, co s ním, tak ho posadili do volné kancelá-

ře, kde náhodou našel stížnost: máme jen šest milionů nábojů, ale válka si žádá milion denně. Peres začal problém řešit a tak se stal nikoli bojujícím vojáčkem, ale tím, kdo po světě organizuje logistiku. Odtud vedla jeho cesta na stáž do USA a v polovině 50. let do Francie, kde uspěl se svým vizionářským plánem získat jadernou technologii. Díky němu už šedesát let stojí u Dimony izraelský jaderný reaktor.

Až tato jistota umožnila Peresovi pokoušet se o mírové dohody. V *Ha'arecu* ho cituje Ofer Aderet: „Jednou se mě ptali, jak bych nazval svůj životopis, a já jsem odpověděl: Od Dimony k Oslu,“ líčil Peres své úvahy. „Národy na sebe útočí ze dvou důvodů. Z touhy zničit ten druhý a ze schopnosti to udělat.

A protože my jsme nemohli změnit touhy jiných, museli jsme je přesvědčit, že to nesvedou. Tak Dimona podrazila ty, kteří si mysleli, že mohou zničit Izrael.“ Právě zdroj jaderného odstranění podle Perese umožnil experiment mírových dohod s Palestinci v Oslu. Asi nejplastičtější shrnuje Peresův příběh historik Tom Segev v *The New York Times*. Jeho údajnou dvojakost – roli jestřába a holubice zároveň – vysvětluje jeho outsiderskou pozicí přistěhovalce z polské vesnice, který se prý nikdy zcela nezbažil jidiš přízvuku.

Právě proto se prý Peres chtěl stát „novým Židem“ – silným, maskulinním, vzpřímeným, odvážným a produktivním. Ačkoli vystřídal řadu vládních funkcí, nemotivovala ho touha po moci, ale touha outsidera po uznání od svého národa. Proto chtěl v tomto národě uspokojit všechny, od osadníků po mírové aktivisty. Proto mu první dávali nálepku defetisty (za ústupky Palestincům) a druzí nálepku expanzionisty (za trvání okupace). A i proto v roce 2005 opustil svou Stranu práce a přešel do nové strany Ariela Šarona, jenž byl zosobněním „nového Žida“.

Podle Segeva tak chtěl Peres získat lásku národa, což se mu nakonec podařilo. Ale příštím velkým lídrem, jenž se odhodlá k zásadním rozhodnutím, musí být někdo, kdo – na rozdíl od Perese – po národu nevyžaduje lásku, ale jeho aktivní souhlas.

ZBYNĚK PETRÁČEK

AVRAHAM A JEHO OSEL

„Toto jsou příběhy nebes a země, stvořených v den, kdy Hospodin, Bůh, dělal zemi a nebesa.“ (1M 2,4-5) Komentáře se shodují v tom, že „stvořených“, *behibaram*, je třeba číst *beAvraham*, poněvadž jsou obě slova složena ze stejných, byť jinak řazených písmen, a poněvadž smysl celého stvoření, tedy i člověka, byl od samého počátku podmíněn tím, že ve dvacáté generaci po Adamovi vzejde praotec Izraele Avraham.

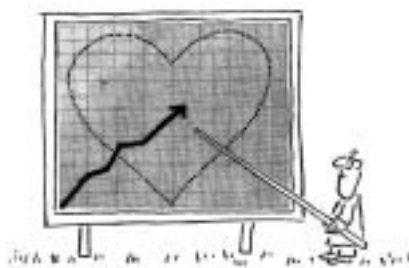
Slovo *behibaram* (stvořených) upozorňuje také malým He na to, že je v něm třeba hledat význam, paralelní s jeho doslovným významem i z jiného hlediska. Ono malé písmeno He je třeba chápat jako He, o něž Hospodin rozšířil praotcovo původní jméno *Avram*. Zatímco svět přichodí (*olam haba*) stvořil Bůh s Jod (tomu odpovídá číslo 10), tento svět stvořil právě s He (= 5), přičemž obě písmena jsou součástí tetragramu, Božího vlastního jména.

Skrytý potenciál stvoření, jímž se z Avrama, „otce Aramejců“, stal tímto He „otec množství (*hamon*) národů“, se projevil až 2048 let od stvoření světa, když Sára porodila stoletému Avrahamovi slíbeného syna Jicchaka. Jod třetí osoby singuláru budoucího času ve jméně Jicchak (on se bude smát), stejně jako Jod na začátku jmen jeho syna Jaakova – Jisraele, je proto výrazem podílu Avrahamova potomstva na životě ve světě, který přišel.

He, jež učinilo z Avrama Avrahama, bylo přitom vzato z Jodu původního jména Sary – Saraj. Její Jod na konci jména (číslice 10) rozdělil Bůh na dvě He (číslice 5): jedno přidal Avramovi a jedno ponechal Sáře. Boží jméno je tak vyloženo jako jednoduchá rovnice: $10 = 5 + 5$, Desatero na dvou deskách po pěti příkázáních, kněžské ruce při požehnání; obě He Božího jména činí potenciál světa přichodího světa plodným v tomto světě.

To je nutné vzít v úvahu, přemýšlíme-li o smyslu stvoření a příbězích Avrahama, Sary a Jicchaka, především však o smyslu Avrahamova obětování Jicchaka. Když ho Bůh vyslal na cestu k Avrahamovi, řekl mu: „Odejdi sobě ze své země, ze svého rodiště a z otcovského domu, do země, kterou ti ukážu!“ (1M 12,1) Týmž *lech lecha*, odejdi sobě, jej však požádal znovu v jeho sto a třinácti letech, aby dovršil svou cestu. „Vezmi, prosím, svého syna, svého jediného, jehož sis zamiloval, Jicchaka, a odejdi sobě do země Morijsa a pozvedni ho tam k celooběti na jedné

KOMENTÁŘ K TÓŘE PRO TENTO MĚSÍC

Ivan Steiger: První příkázání.

z hor, jak ti řeknu!“ Země Morijsa, jak se teprve nyní Avraham dozvídá, je tou zemí, již mu Bůh kdysi, než opustil své rodiště, slíbil ukázat.

Nad tím zůstává rozum stát, protože Bůh oběti dětí pokládá za největší ohavnost, ale „Avraham si ráno přivstal, ustrojil svého osla, vzal s sebou své dva mládence a svého syna Jicchaka, nasekal dříví k oběti, sebral se a vypravil k onomu místu, o němž mu Bůh řekl“. Talmudská agada si všímá stupňování požadavku. Když Abraham slyšel „syna“, řekl, že má dva syny, Jišmaela a Jicchaka, na slovo „jediného“ řekl, že jeden je jediný syn Hagar a jeden jediný syn Sary, na slova „jehož sis zamiloval“, namítl, že miluje oba, a teprve z odpovědi „Jicchaka!“ pochopil, že nejde o oběť jediného syna, kterého si zamiloval, ale že je od něj požadována oběť smyslu jeho bytí, smyslu samotného stvoření, v něž věří. Proto asi, nežli s Jicchakem opustili své dva průvodce, Avraham řekl: „Zůstaňte tu s oslem a já s chlapcem půjdeme až tam, pokoříme se a vrátíme se k vám!“

Chamor, osel, s nímž Avraham a Jicchak zanechali své průvodce, symbolizuje v rabínské tradici *chomer*, hmotu. Z tohoto hlediska nabývají Avrahamova slova „zůstaňte tu s oslem, a já s chlapcem půjdeme až tam“ na významu. Zatímco Jišmael a Eliezer zůstávají ve světě materiálním, hora Morijsa, na níž vystupují Abraham a Jicchak, je fakticky od zbývající-

ho světa oddělená, svatá. *Chamor* však přitom hraje důležitou roli od samého začátku vyprávění. Avraham si ráno přivstal a „ustrojil svého osla“, nasekal dříví k zápalné oběti a naložil je na něj. Totéž dříví pak vynesl na horu Morijsa Jicchak. Jediné, nač se otce zeptal, se přirozeně týkalo beránka, jehož s sebou neměli: koho tedy budou obětovat? A Avraham mu odpověděl, že si Bůh „beránka vyhlédne“.

Výklad slov Tóry na základě gematrie, shodného součtu číselných hodnot jejich písmen, je někdy používán dosti účelově. Jsou však místa, kde je gematria zdůvodněná primárním textem. Písmena slova *chamor*, osel, (8-40-200) dávají stejný součet jako jméno *Avraham* (1-2-200-5-40), 248, takže jsou zaměnitelná i významově. Lze tedy říci, že Avraham ustrojil sama sebe, a když třetího dne dorazil k hoře Morijsa, učinil své fyzické tělo vykonavatelem 248 příkazů Tóry. Těchto 248 příkazů odpovídá 248 „údům“ lidského těla a lidské duše jakožto Boží podoby, zatímco 365 zákazů odpovídá počtu „šlach“, jež je drží pohromadě.

Avraham chápal tuto zkoušku tak, že od něj Bůh očekává naprosté pokoření se obrazu před originálem bez ohledu na to, že by obětování Jicchaka znamenalo zmaření všeho, v co věří, poněvadž to, v co lidská bytost věří, ustupuje před moudrostí a vůlí Stvořitele. Když se jiný beránek k oběti neukázal, byl tak připraven a schopen Jicchaka obětovat – a Jicchak, poněvadž tuto oběť pokládal za náležitou, se nechal svázat a položit na oltář, na dříví, které přinesl.

Pak Avraham vztáhl ruku a vzal obětní nůž, že svého syna zařízne. Vtom naň z nebes zavolal Hospodinův posel a řekl: „Nevztahuj ruku na toho chlapce a nijak mu neublížíj! Nyní jsem se přesvědčil, že se bojíš Boha a nedeprěl jsi mi svého jediného syna.“ A když potom Avraham zvedl oči, spatřil, hle, beran se opozdil, zapletený svými rohy v křoví, a Avraham šel, vzal toho berana a obětoval ho místo svého syna. Avraham pak pojmenoval to místo „Hospodin ukáže“, a proto se dodnes říká: „Na té hoře se ukáže Hospodin.“ (1M 22,1-19)

Země Morijsa, oblast budoucího chrámu, a místo oltáře, k němuž Bůh Avrahama dovedl, jsou fakticky metafyzickým místem, kde se Stvořitel setkává se svým stvořením, které si je jako praotcové Izraele plně vědomo své stvořenosti, a je proto schopno obětovat smyslu stvoření vše, co má, poněvadž to je smysl stvoření.

EFRAIM K. SIDON, vrchní zemský rabín

VÍRA V BUDOUCNOST

(1M 23,1–25,18)

Bylo mu 137 let a měl za sebou nesmírně traumatické zkušenosti, včetně smrti své milované ženy Sáry. Ačkoli Avraham vždy učinil, co mu Hospodin přikázal, opačně to tak úplně neplatilo. Sedmkrát mu Bůh slíbil zemi Kenaán, ale když Sára zemřela, nepatřil mu ani kousek země, kam by ji pohřbil. Bůh mu slíbil tolik dětí, jako je zrněk písku, ale nakonec se dočkal jediného syna Jicchaka (o kterého na Hospodinův příkaz málem přišel), jenž byl v sedmatřiceti letech ještě svobodný. Avraham měl tedy proč naříkat a plakat.

Ale on to neudělal. Bible popisuje jeho žal po manželčině smrti pouhými pěti hebrejskými slovy: „Avraham přišel, aby nad ní truchlil a oplakal ji.“ (1M 23,2) A poté se vrhnul do práce: staral se hlavně o to, aby koupil pozemek, kde by svou ženu pohřbil, a aby synovi našel manželku. Povšimněme si, že tyto dva cíle přesně odpovídají dvěma Božím požehnáním – jedná se o půdu a o potomstvo.

Jak Avraham dokázal překonat trauma a zármutek? Co mu dalo sílu a odolnost?

Svým postojem mi připomíná řadu přeživších šoa, které jsem měl tu čest poznat. I oni dokázali začít znovu. Většina z nich nemluvila o tom, co prožili. Soustředili se jen na to, aby si vytvořili nový život v nové zemi. Naučili se jazyk, našli si práci, měli děti. Neohlíželi se za minulostí, vytvářeli budoucnost. Teprve mnohem později, za čtyřicet či padesát let, začali vzpomínat.

Jen dva lidé v Tóře se podívali nazpět, jeden výslovně, druhý v náznaku. Noe, nejspravedlivější muž svého generace, se upil. Tóra nám neříká, proč tak skončil, ale lze se dohadovat. Přišel o celý svůj svět. I když se s rodinou zachránil v arše, všechny ostatní spláchnla potopa. Je pravděpodobné, že tak čestného muže, jako byl Noe, trápily pochybnosti, zda neměl učinit něco, čím by ostatním pomohl.

Lotova žena neposlechla anděly a otočila se, aby viděla hořící města. Okamžitě se proměnila v solný sloup, jímž Tóra zpodobnila ženu ochromenou šokem a bolestí.

Pozadí těchto dvou příběhů nám pomáhá pochopit, proč se Avraham po smrti Sáry choval, jak se choval. Právě on vytvořil precedent: nejprve buduj budoucnost, a teprve pak truchli nad minulostí. Pokud jednáš opačně, staneš se zatcem minulosti. Nepohneš se z místa a staneš se Lotovou ženou.

(Z komentářů rabína Jonathana Sackse přeložila am.)

BOHOSLUŽBY

v pražských synagogách – listopad 2016

chešvan – kislev

Staronová synagoga

1. 11. úterý	1. den Roš chodeš chešvan	
2. 11. středa	2. den Roš chodeš chešvan	
4. 11. pátek	večerní bohoslužba	16.15 hodin
5. 11. sobota	NOACH 1M 6,9–11,32 hf: Iz 54,1–55,5 mincha	15.50 hodin
	konec šabatu	17.23 hodin
11. 11. pátek	večerní bohoslužba	16.05 hodin
12. 11. sobota	LECH LECHA 1M 12,1–17,27 hf: Iz 40,27–41,16 mincha	15.40 hodin
	konec šabatu	17.13 hodin
18. 11. pátek	večerní bohoslužba	15.56 hodin
19. 11. sobota	VAJERA 1M 18.1–22,24 hf: 2Kr 4,1–37 mincha	15.35 hodin
	konec šabatu	17.06 hodin
25. 11. pátek	večerní bohoslužba	15.49 hodin
26. 11. sobota	CHAJE SARA 1M 23,1–25,18 hf: 1Kr 1,1–31 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	17.00 hodin
1. 12. čtvrtek	Roš chodeš kislev	
2. 12. pátek	večerní bohoslužba	15.44 hodin
3. 12. sobota	TOLEDOT 1M 25,19–28,9 hf: Mal 1,1–2,7 mincha	15.30 hodin
	konec šabatu	16.57 hodin

V sobotu šachrit (ranní modlitba) od 9 hodin.

Každý všední den maariv (večerní modlitba) od 19.30 hodin.

Vysoká synagoga

*Ve všední dny šachrit (ranní modlitba) v 8.30 hodin,
mincha (odpolední modlitba) ve 14.00 hodin.*

Jeruzalémská synagoga

*Bohoslužby se konají každou sobotu od 8.50 hodin.
Páteční večerní bohoslužby zde budou 4. 11. v 16.15 hodin
a 18. 11. v 15.55 hodin.*

Vyjma uvedených se zde večerní bohoslužby nekonají.

Bejt Simcha

Maiselova 4, Praha 1
(Maiselova 4, Praha 1)

Kabalat šabat každý pátek od 18.00 hodin.

**Pietní akt k výročí tragédie lodi Patria se bude konat
v neděli 27. listopadu v 11 hodin
na Novém židovském hřbitově v Praze.**

STREET ART JAKO POSELSTVÍ

Rozhovor s malířem Dede a básničkou Nitzan Mintz

V říjnu navštívili Prahu dva mladí umělci z Izraele, básnička NITZAN MINTZ a malíř DEDE z Tel Avivu. Oba zprvu psali a malovali v soukromí a oběma k tomu, aby své umění zveřejnili, „napomohla“ vojenská služba. Dede po vojně ventiloval svou tehdejší nespokojenost pouličními kresbami náplastí, Nitzan začala z podobného důvodu psát básně na městské zdi. Oba v pouličním umění (street art) pokračovali, vystudovali umělecké školy a dnes jejich práce (jednotlivé či společné) vytvářené různými technikami v Izraeli dobře znají. Kromě vlastních nezávislých projektů získávají umělecké zakázky od měst či od soukromníků, pracují i v zahraničí (v Londýně, Paříži, New Yorku). Nitzan působí hlavně v jižním Tel Avivu, v místech známých prostitutkami a kriminalitou, ale vystavuje i v galeriích a účastnila se několika skupinových výstav např. v Nahum Gutman Museum v Tel Avivu, Neurotitan Gallery v Berlíně, Wilton's Hall v Londýně. Dede vydal nedávno svou monografii, zahrnující fotografie jeho pouličních i studiových děl. V Praze během pobytu v Jedna dva tři Gallery ve Vršovicích uspořádali výstavu a na Žižkově v Milíčově ulici a na divadle Ponoc vytvořili murální práce.

Jaký je rozdíl mezi graffiti a pouličním uměním, street artem? Neznalcům to možná splývá a evokuje představu ošklivě počmáraných domů.

Graffiti patří k předchůdcům street artu. Původně to byly značky, které si na newyorských předměstích v 70. a 80. letech psaly místní gangy a vymezovaly si svými

Dede: Městští jeleni na útěku, Tel Aviv 2012.

podpisy vlastní území, fungovalo to v rámci sporů mezi gangy. Jednalo se – a dosud jedná – hlavně o podpisy, značky, symboly pisatelů, především písmena. Je to jako napsat „byl jsem tu“, „patří mi to tady“. Skupiny soupeřily o to, kdo napíše větší a křiklavější písmena, kdo popíše víc zdi, byla to taková soutěž podzemní kultury. Pak, asi před deseti lety, přišel street art. Začali ho dělat lidi, kteří už předtím malovali nebo studovali umění nebo to byli samouci. Od graffiti se lišil tím, že sice zpočátku používal stejné techniky jako ono, tedy především sprejování, ale bylo to složitější.

Jsmo měkkýši. / Vracíme se po bříše / k zakalené vodě svého dětství. / Máme zlámané klouby / vracíme se domů. / Máme měkké kosti / a šlachovité končetiny / už jen několik kroků / a budeme tam. / Roztékáme se na asfaltu / my a židle k počítači a počítače na našich zádech. / Jsme naplnění smyslem. / Poslední pokus / než zapadne slunce.

Nitzan Mintz, murální básně v místech bývalého ghetta, Lodž 2015.

Asi také propracovanější?

Někdy. Hlavně se snaží sdělit víc, než jen to „byl jsem tu“. Nejedná se tolik o to, zda nějakou oblast svými znaky ovládáte, spíš vyjádřit něco, co cítíte. A umělci začali čím dál víc používat nové techniky, nalepování papírů, které předtím ve studiu pokreslili, šablony, instalace, dokonce sochy či obrazy.

U graffiti jde hlavně o písmo a značky, street art stojí na obraze. A graffiti je také spojeno s něčím zakázaným, až s vandalismem, zatímco pouliční umělci sice také často pracují bez povolení, v noci, aby je nikdo neviděl, ale ne pokaždé, a někdy dělají své obrazy i na zakázku. V Praze je vidět graffiti, street art jsme tu vlastně ne-

zahlédli. Aby bylo jasno: běžné graffiti je ve všech velkých městech stejné, to jsou ty čmáranice na zdech. O tom ani nemluvíme. Máme na mysli graffiti s nějakým poselstvím, a to může být nápis nebo jednoduchý obrázek, tedy ne jenom podpis nebo značka.

Opakují se v Izraeli témata u graffiti a pouličních obrazů?

Určitě, a lze je dělit nejen podle témat, ale také podle toho, v jakém městě vznikají. U nás je tolik kultur a názorů a problémů, že se tahle rozmanitost projevuje i na zdech. Máme hodně náboženských graffiti, hlavně je to jméno chasidského vůdce rabi Nachmana. Kreslíři graffiti a street artu se vyjadřují k náboženství, k politice, k válkám, k nejrůznějšímu aktivismu. Lidé doslova kypí tím, co chtějí sdělit, a vrhají to na zdi, je to jeden z důsledků toho, že jsme výbušná země, kde se toho tolik řeší. A také si nejsou jisti tím, co přinese zítřek, a tak po sobě chtějí něco zanechat – alespoň zvolání na zdi.

Jakou roli tu hraje bezpečnostní zeď?

Dělicí zeď? Tu popisují a pokreslují většinou lidi ze zahraničí, místní jí mají plné zuby, tohle téma je unavuje a také to je dost nebezpečné. Popisují ji hlavně turisté z palestinské strany.

Mají jednotlivá města své charakteristické pouliční umění?

Ano, mají svůj osobitý styl: jeruzalémské graffiti a street art se soustřeďují na politické a náboženské otázky, Tel Aviv je naše hlavní město kultury, a podle toho vypadá i místní street art, je rozmanitější. Lidé se tu víc zabývají sami sebou, neřeší tolik politiku nebo náboženství, jsou osobnější, asi i složitější, obrazy bývají černobílé, skličující, píše se o osamění, o stresu, o životních selháních. Zajímavá je Haifa, kde je spousta moderních podniků, lidé tu jako by soutěží s Tel Avivem – nápisy i obrazy tu jsou barevné, optimističtější, energičtější, připomínají pop art.

Dede, vaším hlavním obrazem je náplast. Jak tenhle symbol vznikl?

Po vojně, asi před deseti lety, jsem byl hrozně nespokojený, z vojenského prostředí, ale i sám se sebou, s okolím, nevěděl jsem, co budu dělat, dokonce jsem uvažo-

Muzikantská náplast na nepořádek, Tel Aviv 2013.

val, že odjedu z Izraele. Chtěl jsem to nějak vyjádřit a pro sebe jsem si do skicáku – aniž jsem o tom nějak moc přemýšlel – začal črtat náplasti. Hned jsem poznal, že to na moje pocity sedí. Byly trochu jiné, než kreslím teď, jednodušší. Tutéž noc jsem je v malém provedení začal kreslit po tel-

Žlutá ponorka pod dálnicí na řece Ajalon, Tel Aviv 2013.

avivských zdech, jen černé obrysy. Pokračoval jsem v tom několik měsíců, přidával i barvu a lidé si jich začali všimnout a vžívali se do nich, podle toho, jaké měli sami potí-

že. Taky záleželo na tom, kde byly nakreslené – jestli na opuštěné budově, kde přežívali bezprizorní bezdomovci, nebo na trafostanici, kde v lodi v náplastí viděli upozornění, jak zdrazuje elektrina. Malé náplasti (svou značku) vkresluji k obrazům a objektům – k ponorce, která jakoby pluje na zabetonované řece pod dálničním mostem, nebo k muzikantům, kteří hrají v zaneřádném koutu města...

Reagují lidé na vaše obrazy?

Ano, lidé mi docela často psali a píšou o tom, na co oni sami potřebují nějakou „náplast“. Dojala mě jedna maminka, která měla nemocného syna. Léčil se s rakovinou a musel chodit do nemocnice na kapačky. Náplast pro něj byla něco nepříjemného, dostával ji na ruku po zákroku, nesnášel doktory, nechtěl se už ani léčit. Pak si všiml mých obrázků a máma mu řekla: I ty velké domy mají náplasti, něco je bolí, musí to zvládnout, tak to taky musíš vydržet. A tohle mu prý pomohlo, přestal se vzpirat, léčba zabrala.

Kreslíte také hodně zvířata.

Začal jsem s nimi, když jsem pozoroval bezdomovce, jak se živí odpadky a bydlí na nábytku sestaveném z toho, co najdou. Moje zvířata jsou taky tak sestavená – nebo se živí z popelnic. Jsou to taková městská neliběžná stvoření, která hledají bezpečnější místo, jsou stále v pohybu a ve střehu, někdy spolu i zápasí o území.

Nitzan, proč jste se rozhodla psát básně nejen na papír, ale také na zdi?

Básničky jsem psala asi od šestnácti let, pro sebe. A pak, když jsem byla na vojně, jsem opravdu hodně trpěla tím totálním nedostatkem soukromí, prostoru, disciplínou, drilem, zkrátka vším, co k vojenské službě patří. Jakmile jsem mohla domů na dovolenou, hned jsem se pustila do psaní

a spontánně jsem začala verše čmárat na zeď. A zalíbilo se mi to – nijak jsem neusilovala prorazit v literárních kruzích, stát se oficiální básnířkou, pořádat svá čtení pro pár zájemců a znalců; měla jsem radost, že mé verše může číst každý. Později už to bylo jiné: než něco někam napíšu, pro-

Když jsem byla malá, hlídal mě Bůh. / Věřila jsem, že když přecházím cestu / nic se mi nestane. Zavřu oči a přeždu / a On odkloní auta / zastaví nákladní vozy i kola. / Doma jsem plakala, když máma svou širokou dlaní / zaclonila slunce.

Nitzan Mintz, Tel Aviv 2016.

zkoumám to místo, zjistím, kdo tam bydlel a bydlí, co se tam děje, a snažím se tomu texty přizpůsobit. Jednou jsem psala na zeď na místě, kde se v Tel Avivu scházejí prostitutky, byla o ženách a o jejich zranitelnosti. Jednu jsem také napsala o pasácích, přesně tam, kde se scházeli. Strašně je to rozzlobilo, prý jim tam báseň „kazila kšefty“.

Pracujete také v zahraničí?

Měla jsem zajímavou zkušenost v Lodži, kde mi nabídli napsat báseň na zeď, která patřila k bývalému ghettu. Docela jsem se toho bála, nevěděla jsem, jak mě místní, kteří s tím, co se stalo v době války, nemají vůbec nic společného, přijmou, jestli jim ta připomínka nebude nějak vadit. Psala jsem pro ty, co zahynuli, ale chtěla jsem nějak oslovit i současné obyvatele té čtvrti. Ale nakonec byli ohromní, sprátelili jsme se. Tehdy jsem báseň napsala polsky, ale z druhé strany zdi i hebrejsky, protože to mělo své opodstatnění.

Pro Prahu jsem vybrala anglickou báseň. Slyšeli jsme, že Žižkov hodně ožívá a otevírá se, že tam žije hodně mladých a cizinců. Není to ale místo spojené s židovskou historií, takže hebrejščina by se tam nehodila. Jsem zvědavá, jak se naše práce bude líbit, poprvé něco děláme v tak historickém městě. ALICE MARXOVÁ

(Více prací lze zhlédnout na stránkách www.imdede.com; www.nitzanmintz.com.)

SEVER PROTI JIHU

O odlišnosti i podobnosti židovských obcí

Následující text není opožděnou recenzí světoznámého bestselleru z dob americké občanské války (ten se ostatně jmenoval v originále úplně jinak). Nejde ani o úvahu nad současnou geopolitickou či ekonomickou situací světa. Je to jen jakési zamyšlení nad tím, jak mohou být odlišné, a přesto velmi podobné židovské komunity, které žijí na úplně opačných koncích našeho kontinentu, na severu a na jihu Evropy.

HELSINKY

Evropský židovský kongres dnes sdružuje dvaadvacet židovských obcí a snaží se o to, aby se jeho zasedání vždy konala v některé z nich. Často se jedná o diplomatické gesto, ale i o opravdový zájem o situaci místních Židů. Někdy se také podaří spojit projednávání zásadních otázek, které kongres řeší, s významným výročím. A to byl i důvod, proč se zářijová exekutiva EJC sešla tentokrát v Helsinkách. Krásná budova místní synagogy byla totiž postavena přesně před 110 lety.

Historie finské židovské obce není dlouhá, sahá přibližně do poloviny 19. století, kdy bylo finské velkoknížectví autonomní oblastí carského Ruska. Tehdy zde bylo sloužícím ruským kadetům, tzv. kantonistům, povoleno, aby se po skončení své vojenské služby ve Finsku usadili natrvalo. To, že jsou dnes někteří místní Židé vysocí a urostlí, je přičítáno právě faktu, že jejich předkové byli carsí důstojníci. Jinak byla ovšem finská židovská komunita vystavena obdobným formám perzekuce jako v jiných částech tehdejší Evropy. To se změnilo až v roce 1917, kdy byla vyhlášena finská samostatnost. Moderní dějiny této země jsou však charakteristické lavírováním mezi Západem – především sousedním Švédskem – a Sovětským svazem. Nezávislost Finska byla často draze vykoupena, vrcholem pak byla druhá světová válka.

PŘEKVAPIVÉ ZJIŠTĚNÍ

Již ve 30. letech přišlo do Finska několik stovek Židů ze střední Evropy. Ti byli nakonec, spolu s celou místní židovskou komunitou, ušetřeni útrap šoa, a to přesto, že se Finsko postavilo po bok nacistického Německa. Čekala je však také nelehká situace. Obdobně jako tomu bylo zpočátku v Dánsku, rovněž Finsko odmítlo poslat své Židy do koncentračních táborů. Tehdejší premiér Johan Wilhelm Rangell dokonce pohrozil tím, že pokud bude Heinrich Himmler nadále naléhat, zastaví Finsko svou účast na společných finsko-německých bojových operacích. Důvod,

Synagoga v Helsinkách. Foto archiv.

proč se – na rozdíl od podobně příkladného chování Dánů či Bulharů – o této epizodě dnes příliš nemluví, je asi v tom, co následovalo. Zachránění Židů museli nastoupit vojenskou službu a bojovali tak ve finské armádě, a to především v tzv. pokračovací válce proti Sovětskému svazu. Finsko je tak jedinou zemí na světě, v jejíchž jednotkách bojovali Židé jako spojenci Německa (viz *Rch* 3/2009).

Ale vraťme se do téměř idylických dob, dávno před vypuknutím obou světových konfliktů. V roce 1900 darovalo město Helsinky místní židovské náboženské obci pozemek, na kterém měla být vybudována synagoga. Bylo to ve čtvrti Kampii na místě tehdy známého židovského obchodu s obnošeným šatstvem, který se přestěhoval do vedlejší ulice. Obec však nesehnala dostatek financí. Až o čtyři roky později se mohl pustit do práce tehdejší slavný architekt (a spisovatel) Johan

Jacob Ahrenberg. Pod jeho vedením se podařilo třípodlažní budovu ve stylu eklekticismu, v té době tolik oblíbeném ve střední Evropě a v Anglii, dokončit během roku. V srpnu 1906 byla novostavba předána, hned poté proběhla první slavnostní bohoslužba a byla otevřena místní učebna židovské školy.

MLÁDÍ VPŘED

Budova slouží těmto dvěma účelům dodnes. Ve Finsku dnes žije něco kolem 1500 Židů, především v Helsinkách, ale také v Turku, kde se nachází podobná synagoga. Bohoslužby se konají v ortodoxním ritu, stejným způsobem je vedena i škola, ve které je dnes asi 100 studentů, ve městě je zajištěno košer zásobování, je tu i školka, sociální služby atd. Finští

Židé jsou však většinou zcela sekulární. Jak zdůraznila ve svém projevu předsedkyně finského parlamentu Maria Lohela: „Finští Židé vždy byli, jsou a budou nedílnou součástí finské společnosti.“

V jedné věci jsou však o něco napřed před mnoha židovskými komunitami v Evropě a také na světě. Podařilo se jim získat do vedení mladé lidi. Jaron Nadbornik se stal ve svých 36 letech předsedou obce a spolu se svým dvojčetem Arie-

lem se snaží o dynamický rozvoj všech možných projektů, určených jak vlastním členům, tak veřejnosti. Dvojčata jsou již pátou generací finských Židů a o tom, že jejich předkové přišli z Ruska, svědčí nejen jejich příjmení, ale také to, že jsou vysocí a urostlí...

IOÁNNINA

Nyní se přenesme na druhý konec Evropy. Hluboko v horách severozápadního Řecka leží starobylé město Ioánnina. Historie místní židovské komunity sahá před dobu zničení druhého jeruzalémského Chrámu.

Traduje se, že právě zde Židé poprvé vkročili na půdu Řecka, a to již za Alexandra Velikého. Jedna z jeho lodí, která vezla židovské otroky, ztroskotala na útesech u ostrova Korfu. Podobné katastrofy obvykle nikdo nepřežil, v tomto případě tomu ale bylo jinak, většina osa-

zenstva lodi se zachránila. Alexandr jim pak prý povolil, aby se na pevnině usadili. Rozhodli se však raději vydat se dále do vnitrozemí, až narazili na městečko, ležící u krásného jezera uprostřed vysokých hor. Jmenovalo se Ioánnina.

Je to samozřejmě jen legenda, ale pravdou je, že židovská přítomnost v Řecku je doložena k 3. století př. o. l. V malém přímořském městě Oropos se zachoval nápis z té doby, který hovoří o jakémsi židovském otrokovi jménem Moschion. Židé, nejspíš opravdu osvobození otroci, se v té době skutečně velmi rychle etablovali v řecké společnosti, přijali místní jazyk a kulturu, ale zachovali si své náboženství. Mnozí z dnešních řeckých Židů se pyšní tím, že jsou jejich potomky. Říkají si Romanioté a mluví vlastním jazykem, vycházejícím ze starořečtiny, který se jmenuje javánština. Fenomén helenizace je ostatně významnou složkou židovské historie a jeho rozbor je dnes stále předmětem akademického bádání.

Romanioté však nejsou jedinou součástí řecké židovské komunity. Ta v průběhu staletí absorbovala mnoho dalších evropských vlivů. Před křížovými výpravami sem uprchlo spousta Židů ze střední Evropy, kteří si přinesli aškenázskou kulturu. Největší imigrační vlna však nastala po vyhnání Židů ze Španělska v r. 1492, tito uprchlíci si zase s sebou přivezli kulturu sefardskou. Zajímavé však je, že noví přistěhovalci se převážně usazovali na řeckých ostrovech či na jižním pobřeží, jako např. v Soluni. Do této mozaiky zapadá

Interiér synagogy v Ioánnině. Foto autor.

i příběh Židů z Apulie. Ti museli opustit své domovy v patě italské boty po roce 1540, kdy území spravoval vícekrát Don

Pedro de Toledo, jenž zavedl v zemi inkvizici a stejné pořádky jako jeho předchůdci Ferdinand a Isabela o necelých padesát let dříve ve Španělsku. Židé, kteří

Ahrenbergova skica synagogy v Helsinkách.

proto z Apulie uprchli, se usadili převážně na Jónských ostrovech, kde se postupně stali dominantní složkou místní populace. Romanioté si tak udrželi svou kulturu a jazyk převážně ve vnitrozemí a v Aténách.

ROZKVĚT A ÚPADEK

Tak jako na ostatních místech Evropy, standardní život v řeckých židovských komunitách, kdy se střídají období rozkvětu s obdobími úpadku, byl brutálně přerušeno šoa. A také na jihu Evropy, stejně jako v případě Skandinávie na severu, Židé zasáhli nejdříve do místních bojů. Na počátku války se na třináct tisíc Židů účastnilo řecké obrany proti italské expanzi z Albánie, padlo jich více než 500, včetně slavného velitele Mordechaje Frizise. Prvními řeckými obětmi šoa byli zranění vojáci ve vojenských nemocnicích, dobytých wehrmachtem, kteří byli okamžitě deportováni do Osvětimi. V období druhé světové války pak zahynulo téměř sedmdesát tisíc řeckých Židů (o zkáze Židů v Řecku viz rozhovor v *Rch* 7/2014).

Podívejme se ale opět do malebné Ioánniny. I tady se po vypuknutí války mnozí z místních Židů zapojili do bojů proti Itálii. Poté, co Řecko podlehl mocnostem Osy a nacisté rozdělili dobytá řecká území mezi Bulharsko a Itálii, se Ioánnina dostala pod italskou správu. V té době tu žilo téměř dva tisíce Židů, které italský okupační režim nechával víceméně na pokoji. To se ovšem změnilo po německé invazi v dubnu 1943. Přes mnohé přísliby a přes odpor místního obyvatelstva i pravoslavné církve (patriarcha Spi-

ridon formálně protestoval a místní kněz, otec Athanasios, vydával ohroženým Židům falešné průkazy) bylo v březnu 1944 na 1870 místních Židů naloženo do dobytčáků a odvezeno do Osvětimi.

Nacisté zničili i chloubu místní židovské komunity, starobylou synagogu Kahal kadoš chadaš. Její vybavení se však podařilo s pomocí místních obyvatel zachránit, zásluhu na tom měl především starosta města Dimitros Vlachleidis. Stejný osud postihl i synagogu novější, Kahal kadoš jašan, vybudovanou již pod byzantským vlivem. Obě budovy byly po válce obnoveny, místní obec však používá jen tu novější, která nedávno prošla zásadní rekonstrukcí.

KAFKA V ŘECKU

Šoa přežilo jen 181 Židů z Ioánniny, třetína díky tomu, že se dokázala ukrýt v horách. Byli to vesměs potomci romanioťských Židů, kteří v tomto starobylém městečku žili po tisíciletí. Jenže většina z nich tu již po válce nechtěla zůstat. Vzpomínky na blízké a na idylický předválečný život byly příliš silné. Mnozí z nich odešli do Izraele, mnozí do Ameriky, v New Yorku dokonce založili kongregaci a postavili synagogu s názvem Janina.

Ale někteří přece jen zůstali. Dnes má místní obec sice jen necelou stovku členů, ale díky svému vitálnímu a podnikavému předsedovi, dr. Mosesovi Elisafovi, se má čile k světu. A to doslova. Z jeho iniciativy a s přispěním Velvyslanectví České republiky v Aténách se tu nedávno konala významná konference o Franzi Kafkovi. Během ní se posluchači mohli seznámit nejen s osobností a dílem velkého spisovatele, ale také se dozvědět něco o Praze, o historii a současnosti české židovské komunity.

Z diskuse a následných rozhovorů pak bylo patrné jedno – jak odlišné mohou být naše židovské komunity a jak si mohou být podobné. Svou historií, svou současností, svými problémy, svými nadějami. A je úplně jedno, kde žijí, na severu či na jihu Evropy anebo v jejím srdci.

TOMÁŠ KRAUS

MASARYK A ŽIDOVSTVÍ

Miloš Pojar o vztazích T. G. Masaryka a Židů

V nakladatelství Academia vyšla nedávno obsáhlá práce Miloše Pojara *T. G. Masaryk a židovství*. V souladu s důkladným pracovním stylem tohoto (bohužel již zemřelého) historika, orientalisty, diplomata a editora kniha nejen obohacuje poznání osobnosti T. G. Masaryka, ale je také neobyčejně zajímavou sondou do problematiky života Židů v českých zemích od konce 19. století a seznamuje i s hlavními názorovými a politickými proudy židovství v první třetině 20. století. Knihu uvádí zasvěcený úvod Petra Pitharta, který byl Pojarovým celoživotním přítelem a částečně i spolupracovníkem (tato kooperace sahá do dob samizdatu, kdy v roce 1980 společně připravili VII. masarykovský sborník *TGM a naše současnost*). Po autorově smrti provedl závěrečnou revizi textu Richard Vašek.

DĚTSTVÍ, MLÁDÍ A STUDIA

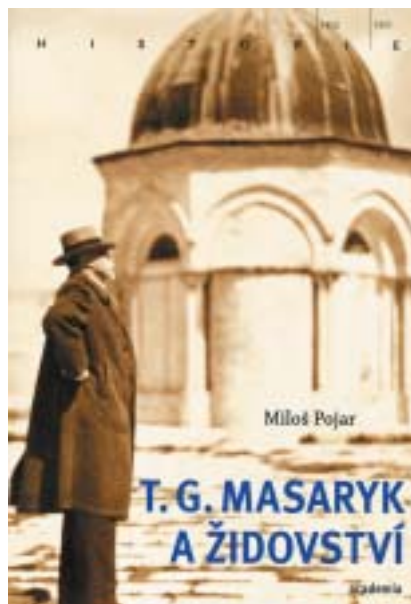
Kniha sleduje v deseti kapitolách vývoj a proměny Masarykových názorů na Židy a židovství a popisuje klíčové události a myšlenky, které utvářely jeho postoje – první kontakty s židovským světem v dětství (na Hodonínsku) a později na studiích (Brno, Vídeň), při práci filosofa a sociologa, při níž Masaryk promýšlel své názory na marxismus a na řešení sociální otázky, na křesťanství a judaismus, nebo zásadní zkušenost, jakou prošel Masaryk v období hilsneriády a při střetech s antisemitismem.

Jak později vzpomínal, na Hodonínsku byl každý vychováván rodinou, školou i kostelem k antisemitismu, také jeho zbožná katolická matka jej před Židy varovala, a tak se jim dlouho velkou oklikou vyhýbal. Výjimkou byl „náš pan Fixl“, hauzírník z Hodonína, kterého měli všichni rádi a na kterého Masaryk častěji vzpomíná, o němž ale tehdy netušil, že je Žid. Teprve na reálce v Hustopečích měl jednoho židovského spolužáka, který jeho vrozeným antisemitismem otrásl. Na školním výletě jej spolužáci v Dunajovicích objevili schovaného za vraty stodoly s řemínky na čele při modlitbě a tropili si z něj legraci – tento výjev Masaryka hluboce zasáhl.

STUDIUM ŽIDOVSKÉ OTÁZKY

V roce 1882 byl Masaryk z Vídně povolán na univerzitu do Prahy, kde obsáhl

recenzoval knihy Ernesta Renana (1823–92) *Život Ježíšův, Dějiny počátků křesťanství a Judaismus jako rasa a náboženství* (1883). Masaryk nesouhlasil s Renanovým názorem, že Židé jsou stejně smíšený kmen jako evropské národy. Tvrdil také, že křesťanství není výlučně založeno na judaismu, ale pochází též z řeckého a římského ducha a ducha dalších indoevropských národů. Vysoce však hodnotil zejména židovské proroky 8. století. Nicméně nevystupoval jako filosemita a domníval se (zatím), že židovskou otázku v Rakousku

je třeba řešit asimilací. Ostře však nesouhlasil s rasovým pojetím nerovnosti u J. A. Gobineau (autora *Eseje o nerovnosti lidských ras*, 1884–1885).

Na přelomu let 1894/95 začal publikovat v týdeníku *Die Zeit* a vydal své základní práce o české novodobé politice *Českou otázku a Naši nynější krizi*. Od této chvíle se o židovství zajímal také politicky: vysvětloval, že liberalismus je v podstatě antisemitský a neposkytuje skutečnou rovnoprávnost, kterou si Židé musejí teprve sami vydobýt. V roce 1904 se TGM zabýval náboženským životem v Evropě a podrobněji se věnoval i judaismu. Spřízněného ducha nalezl v myslitelích Achadovi Ha'amovi, který byl odpůrcem liberalismu a asimilace západních Židů a žádal jejich vnitřní obrození srdcem ve smyslu tradičních a etických hodnot. Náboženskou otázkou se Masaryk

zabýval po celý život a stala se jádrem většiny jeho dalších spisů, přímo náboženství se věnoval v pracích *Boj o náboženství, Inteligence a náboženství* nebo *Moderní člověk a náboženství*.

POLEMIKA S MARXISMEM

Samostatná kapitola je věnována Masarykově polemice s Marxovými názory na židovskou otázku (*K židovské otázce*, 1843), v níž Marx tvrdí, že Židé přežili díky své úloze ve světě peněz, že judaismus je pouze epiteton pro tržní vztahy a celá křesťanská Evropa se proto stala židovskou a že celý dnešní svět je ve svém nejvnitřnějším jádru židovský. Masaryk četl Marxův *Kapitál* již za studií, odmítl jeho materialismus a násilnou revoluci a přiklonil se k revizionistické koncepci socialisty Eduarda Bernsteina. Z jeho kritiky marxismu vznikla *Otázka sociální* (1898), která chce ukázat filosofické souvislosti socialismu, a zejména marxismu, kritizuje marxistický radikalismus a jen zdánlivě nutné závěry Marxových teorií. Podle Masaryka je socialismus systém hospodářský, má být ale také názorem na svět, a přijímá socialismus, pokud se kryje s programem humanitním. V Čapkových *Hovorech s TGM* ale říká: „V rovnost naprosto nevěřím, ve hvězdách ani v lidech není rovnost.“

ANTISEMITISMUS A HILSNERIÁDA

Jako člen vídeňského parlamentu v letech 1891–93 a 1907–14 zažil Masaryk také zlatou dobu vídeňské moderny s živým děním ve vědě, literatuře, hudbě a umění. Vídeň ovšem byla také místem zrodu Luegerova antisemitismu a Herzlova sionismu (v roce 1896 zde vyšel *Židovský stát*). V Masarykově díle však na tyto události mnoho ohlasů nenajdeme, známe jen jeho reakci na Freudovu psychoanalýzu, kterou rozhodně odmítl.

V listu *Die Zeit* publikoval v roce 1899 podrobný rozbor příčin antisemitismu v Rakousku a českých zemích a v lednu 1900 pohovořil na totéž téma na schůzce studentského spolku Slavie. Prohlásil, že antisemitismus je souborem mnoha otázek, že existuje antisemitismus klerikální, národní německy a rasový, jenž je součástí antisemitismu lidového, a kritizoval antisemitské postoje části univerzitních studentů.

Připomeňme, že v době Hilsnerova kutnohorského procesu Masaryk zveřejnil svůj článek proti rituální pověře, kte-

rý byl publikován v *Neue Freie Presse* 29. září 1899 a vyvolal prudké štvance klerikálního a nacionálního tisku a demonstrace studentů proti Masarykovi na univerzitě. Proti Masarykovi ostře vystoupily *Národní listy*, *Radikální* a *Katolické listy*. Masaryk odpověděl na útoky článkem České veřejnosti v *Času*, kde píše, že jeho brožura *Nutnost revivovat proces polenský* „není psána pro Židy – je psána pro českou inteligenci, aby na uvedeném případě se přesvědčila, kolik u nás – a právě v té inteligenci – je nestoudnosti, nemyšlení, (...) vášnivě ukvapenosti a již přímo nelidskosti, až ukrutnosti“.

ČESKOŽIDOVSKÉ HNUTÍ A SIONISMUS

K nejzajímavějším (byť poněkud nezapa-
dajícím do obecného obrazu TGM jako
filosemity) patří asi kapitoly věnované
Masarykovým vztahům s českožidov-
ským hnutím a se sionisty: představují
totiž Masaryka jako otevřeného kritika
možnosti asimilace českých Židů. Přitom
většina politicky angažovaných Čechožidů
přešla brzy od mladočechů k Masary-
kově České straně lidové, především
Viktor Vohryzek, Edvard Lederer a Jindřich
Kohn. Židé podporovali jeho časopi-
sy (*Atheneum*, *Čas*, *Naši dobu*) i realis-
tickou stranu. Když ale vystoupil s jejím
novým programem o židovské otázce,
byli zklamáni, neboť v něm Masaryk
dává otevřeně přednost sionismu: „Sio-
nismus je nám sympatický, nestydí se za
své židovství, uznává zároveň jeho mrav-
ní vady.“ V Krombergově knize *Sionisté
a křesťané* (1900) se vyjádřil podrobněji:
„Mně jest sionistické hnutí velmi sympa-
tické. Snaže se je pochopit z života pří-
tomnosti, oceňuji při něm nacionalismus,
zvláště ctím, že potlačovaný Žid se ne-
stydí za svoji národnost.“

Jiné Masarykovo vyjádření: „Mně se
vždy zdálo, že otázka zvaná židovská,
jak se u nás řešila posud, byla klubkem
neupřímnosti, chytráctví a bázlivosti
z obou stran“ (1904) vyvolalo u Viktora
Teytze ostrou reakci. V roce 1909 přinesl
Selbstwehr část jeho interview pro Lvov-
ský časopis *Woschod*: „Nejsympatičtější
je mi na sionistickém hnutí jako hnutí li-
dovém jeho otevřenost, s kterou přis-
tuje ke všem židovským otázkám. (...)
Přiznám se vám, že asimilace jako lidové
hnutí je přímo nemožná a směšná; ostat-
ně poslední desetiletí dokázala definitivně,
že asimilace přes všechno úsilí nedo-

byla žádných reálných úspěchů.“ Jak již
bylo řečeno, Masarykovi byl v sionistic-
kém hnutí nejbližší směr tzv. kulturního
sionismu Achada Ha'ama, který požado-
val vytvořit v Palestině duchovní cent-
rum judaismu, jehož prostřednictvím
chtěl mravně, duchovně a nábožensky
obrodit židovství, tedy cosi, co bylo Ma-
sarykovi velmi blízké – a to u každého
národa, včetně Čechů.

M. Pojar zaznamenává i příspěvek ži-
dovských osobností k Masarykovi jed-
nání o uznání ČSR Spojenými státy
v roce 1918, především Lea Wienera,
zakladatele slovanských studií na Har-
vardově univerzitě, a člena Nejvyššího
soudu USA L. D. Brandeise. Samostat-
ná kapitola je věnována rovněž detailní-
mu popisu Masarykovy návštěvy v Pa-
lestině v roce 1927.

ŽIDÉ V MASARYKOVĚ REPUBLICĚ

Tato část knihy shrnuje nezanedbatelný
podíl židovských osobností na politické
a kulturní atmosféře Masarykovy první
republiky. Kromě celkem známých faktů
stojí za připomenutí, že součástí českoslo-
venské ústavy z února 1920 se stal Zákon
o ochraně menšin národních, nábožen-
ských a rasových, že v únoru 1920 repub-
lika poprvé oficiálně uznala práva Židů
nejen jako jednotlivců, ale jako národa
(k židovské národnosti se přihlásila více
než polovina domácích Židů). A současně,
že ve vládách ČSR v letech 1918–1937
působili čtyři ministři židovského původu
– A. Stránský, A. Meissner, L. Winter a L.
Czech, že v roce 1920 došlo k dohodě se
zřízením židovských národních škol
v Praze a Brně a dalších devíti hebrej-
ských židovských škol na Podkarpatské
Rusi, že Židé disponovali vlastním tis-
kem, hráli důležitou roli v hospodářství
a financích, především však v kulturním
životě země. Po roce 1933 se republika
stala útočištěm mnoha Židů z Německa,
Rakouska a Rumunska, a v září 1938 zde
našlo dočasný útulek ještě 20 000 Židů ze
Sudet. Antisemitské štvance se rozjely
naplno za druhé republiky, po zhroucení
základních hodnot Masarykovy éry. Na
závěr knihy jsou připojeny medailonky ži-
dovských osobností, učenců a filosofů,
s nimiž se Masaryk setkal nebo o nichž
psal a zabýval se jejich dílem.

NESNADNÉ TÉMA

O značně rozsáhlém tématu, jímž vztah
TGM k Židům rozhodně je, není snadné

psát: vedle množství vlastních Masaryko-
vých spisů jako *Světová revoluce* či *Česká
otázka*, nejrůznějších prací, článků a vy-
stoupení existuje o tématu i obsáhlá se-
kundární literatura, která se Masaryko-
vým vztahem k Židům a židovství
zabývá. Z ní připomeňme alespoň repre-
zentativní stejnojmennou publikaci *Masa-
ryk a židovství* (1931), kterou u příležitosti
Masarykových 80. narozenin za spoluprá-
ce Oskara Donatha, Bedřicha Thiebergera
a dalších sestavil Arnošt Rychnovský,
nebo novější práce Jana Patočky, Jiřího
Kovtuna či Stanislava Poláka. Navíc se
Masarykovy názory na Židy a židovství
utvářely jaksi „za pochodu“, v různých
momentech jeho života a činnosti, takže je
často obtížné postihnout veškeré okolnos-
ti, které k těmto názorům vedly.

Tak se v knize prolínají různé roviny,
které nelze oddělit – jednak drobné mo-
menty biografické, často známé i odji-
nud, jednak vývoj Masarykových idejí
filosofických, které by vyžadovaly ještě
podrobnější pojednání.

V úvodu některých kapitol autor vy-
světluje pozadí Masarykových úvah ob-
sáhlejšími exkurzy do historie Židů
v českých zemích, které naznačují spo-
lečenské prostředí, s nímž se Masaryk
v dětství nebo za studií ve Vídni mohl
setkávat. Přes svou obsáhlou je kniha
uspořádána velmi přehledně, jednotlivé
kapitoly jsou řazeny tematicky a shrnují
hlavní Masarykovy práce a články k da-
ným námětům, které jsou zároveň řaze-
ny chronologicky podle období, kdy se
určitěmu problému věnoval.

Hlavním cílem knihy (který se poda-
řilo úspěšně naplnit) bylo však shro-
máždit jinak značně rozptýlený materiál
k danému tématu tak, aby se s ním kaž-
dý mohl snadno seznámit bez obtížného
vyhledávání na internetu nebo v knihov-
nách. Obecnější závěry k jednotlivým
otázkám kniha většinou nepřináší, což
vzhledem ke značné šíři Masarykových
názorů a jejich rozmanitosti nebylo při
zachování dobré čitelnosti ani dost dob-
ře možné.

Knihy je velmi pěkně graficky upra-
vená a vybavená četnými kvalitními fo-
tografiemi. Tím spíše lze litovat, že se
Miloš Pojar vydání svého životního díla
nedočkal.

ARNO PAŘÍK

(Miloš Pojar: T. G. Masaryk a židovství.
*Vydalo nakl. Academia, 302 stran, foto-
grafický doprovod, dop. cena je 350 Kč.*)

„POJĎ, MILÝ MŮJ...“

Ilustrace k Písni písni v Galerii Roberta Guttmanna

Po několika výstavách, které se v Galerii Roberta Guttmanna v Praze zabývaly tématem 20. století jako stoletím uprchlíků, je námět nové expozice ze zcela jiné oblasti, ale o nic méně zajímavý. *Píseň písni – Velepíseň*, zvaná též *Píseň Šalomounova*, je jednou z nejkrásnějších knih Bible, jedinou milostnou poezií v ní a také jednou z jejích nejvíce interpretovaných částí. Od starověku a středověku byla považována především za alegorii lásky mezi Bohem a lidem Izraele, od konce 18. století se začala číst v doslovném významu jako literární dílo o vztahu muže a ženy. Nová výstava přibližuje nejen vznik a začlenění *Písně písni* do židovské liturgie, její nejrůznější interpretace a překlady do češtiny, ale soustřeďuje se hlavně na její výzdobu a umělecká díla, která jí byla inspirována od počátku 20. století až po

současnost. Expozice byla připravena ve spolupráci Židovského muzea v Praze a Památníku národního písemnictví a čerpá především ze sbírek těchto institucí a soustředí se na tvorbu domácích autorů. Připravili ji Michal Bušek a Arno Pařík a potrvá do 12. března 2017. (V následujícím článku používáme průvodní texty obou kurátorů.)

V LITURGIÍ

Na úvodních panelech se návštěvník dozví o roli *Písně písni* v židovské liturgii: tato skladba patří v rámci hebrejského kánonu mezi Spisy (Ketuvim), kde tvoří společně s dalšími knihami

(*Rút, Pláč, Kazatel, Ester*) tzv. Megilot – Pět svátečních svitků. Zajímavé je, že *Píseň písni* byla sice kanonizována na synodu v Javne koncem 1. století, ovšem kanonizace neproběhla jako samozřejmost. Nikde se v ní totiž nenachází přímá zmínka o Bohu ani morální či prorocké poučení. Verše vypo-

„Zahrada uzamčená“: granátové jablko, sturač, orličín, henna bílá, skořice, šafrán, nard, puškvorec, myrha. Kresba na pergameni. © Barbara Wolff, 2014.

vidají o intenzitě lásky a oddanosti, vyjadřují krásu milenců, vroucnost mileneckého vztahu. Na její obranu vystoupil rabi Akiva ben Josef (asi 50–135 o. l.), který ji označil za velesvatou ze všech svatých spisů a rázně vystoupil proti jejímu profánnímu užívání ve výčepnách vína a na svatbách. Akiva byl první, kdo pět vrcholů milenecké lásky v ní opěvovaných ztotožnil s pěti vrcholy vztahu Izraele a Hospodina – postavením stanu setkávání (Miškanu), stavbou prvního a druhého Chrámu, hasmoneovským královstvím a prorokovaným třetím Chrámem. Ke kanonizaci *Písně písni* přispělo i tradiční přisuzování autorství králi Šalomounovi.

Dnes se *Píseň písni* recituje v aškenázském ritu o šabatu během svátku Pesach, sefardi a stoupecenci chasidismu ji čtou obvykle také před bohoslužbou v předvečer každého šabatu. V některých komunitách je čtena i po uzavření Pesachové hagady během sederové noci. *Píseň písni* je s Pesachem spojena na základě tradiční rabínské exegeze interpretující *Píseň písni* jako alegorii lásky Hospodina a Izraele. Pesach je jarním časem této lásky a líbáncami Hospodina a Izraele. Vysvobozením z Egypta Bůh projevil svou lásku k Izraeli a přiznal se k němu, jako se ženich přiznává ke své nevěstě. V mnohých kongregacích se čte *Píseň* také v pátek večer před obřadem kabalat šabat, v němž je vítána „nevěsta“ Šabat.

Hebrejský název *Šir ha-širim* vyjadřuje v hebrejštině superlativ, tedy píseň nejpísněvatější, velepisně. Označování *Šalomounova píseň* spíše symbolizuje a odkazuje na moudrost Šalomouna a zmínky o něm v rámci *Písně písni*. Připsání autorství nemuselo nutně znamenat, že celá pochází od něj, ale jeho autorita dodávala textu závaznost a směrodatnost.

Píseň písni tvoří nejen nedílnou součást dochovaných rukopisných i tištěných Biblí, ale vyskytuje se také v rámci Megilot v rukopisných a tištěných machzorech – modlitebních knihách pro jednotlivé židovské svátky (např. Lipský machzor, Wormský machzor, Tripartite machzor nebo Rothschildův machzor). Tiskem byly Megilot, doplněné o Rašiho komentář, tradičně vydávány společně s Pěti knihami Mojžíšovými a haftarot nebo zcela samostatně. Fragment *Písně písni* byl nalezen také mezi svitky v Kumránu.

VÝKLADY

Výstava dále seznamuje se čtvero způsoby výkladu tohoto díla – alegorickým (krom židovského výkladu tu je výklad křesťanský jako alegorie lásky mezi Kristem a církví či jednotlivcem), dramatickým (drama se dvěma třemi protagonisty: Šalomounem a Šulamit, či Šalomounem a mileneckým párem), kultickým a mytologickým (opěvujícím plodnost) a doslovným. Moderní badatelé považují *Píseň písní* za soubor několika

Die Liederichtung, 1923. Ilustrace Ephraim Moses Lilien. © Židovské muzeum v Praze.

kratších textů milostné lyriky různého stáří a původu, zkomponovaný do dnešní podoby přibližně ve 4. století př. o. l. Zeměpisné narážky i jazykové důkazy svědčí o starší době původu spadající i do doby vlády Šalomouna. Úpravami a změnami procházel text jak během ústního tradování, tak po jeho zapsání po návratu z babylonského zajetí.

Text vykazuje mnoho podobnosti s literaturou starověkého Ugaritu, paralely nacházíme v akkadském *Hymnu na Ištaru*, bohyni lásky a plodnosti, jejíž půvab a ctnosti velebí, nebo v milostné poezii starověkého Egypta, kde se podobně jako ve *Vešpíseň* setkáváme s motivy zvířat a rostlin. Také v arabských zvycích a lidových písních s tisíciletou historií se objevují motivy, které se podobají prostředím příběhu *Písně*, příměrům milé v ní a celkově obrazovému inventáři.

OD OSVÍCENSTVÍ PO SOUČASNOST

Přirozenému (doslovnému) výkladu otevřelo dveře až osvícenství v 18. století a *Vešpíseň* je dle něj chápána jako oslava a popis lidské lásky. K tomuto výkladu v opozici ke katolické alegorizaci měli blízko Luther i Kalvín. V roce 1778 vydal Johann Gottfried Herder německý překlad *Písně písní*, v němž ukázal, že byla vytvořena z více lidových písní. K jeho pojetí se přidal i Johann Wolfgang von Goethe. Roku 1873 upozornil Johann Gottfried Wetzstein na podobnost částí *Písně písní* s písněmi, které jsou zpívány Araby při svat-

bách v Sýrii a Palestině. Tuto tezi rozvíjeli Alois Musil (oblast Arábie) a Karl Budde, kteří v *Písní písní* také spatřují soubor svatebních, případně jiných milostných písní. Tyto teorie dokládají nálezy z počátku 20. století, kdy byly objeveny milostné písně starého Egypta a Mezopotámie. Z doslovného výkladu vychází i pohled současných badatelů, kteří *Vešpíseň* chápou jako soubor milostných a svatebních písní.

ILUSTRACE

Jádro výstavy spočívá samozřejmě v samotných ilustracích. Nejprve si

Rukopis Avrahama bar Elijahu di Mordo z Korfu: tabulka pro Šavuot, 1733. © Židovské muzeum v Praze.

můžeme prohlédnout rukopisy a tisky buď bez obrazového doprovodu, nebo s ilustracemi odpovídajícími alegorickému výkladu. Pozoruhodný je hlavně rukopis Avrahama bar Elijahu di Mordo z Korfu – tabulka pro Šavuot s miniaturním mistrně zdobeným textem *Písně písní* z roku 1733 a rukopis *Písně* s hebrejským komentářem ke každému verši z roku 1772.

A pak se rychle přeneseme k ilustracím vytvářeným dle výkladu doslovného. Jsou tu zajímavé secesní ilustrace od známých umělců, jako jsou Efraim Moses Lili-

en, František Kupka nebo izraelský výtvarník Ze'ev Raban, stejně jako pozdější a méně známá ilustrovaná bibliofilská vydání ve stylu art deco. Představen je i významný soubor ilustrací českých umělců, které inicioval litomyšlský učitel a bibliofil Josef Portman. Ten ve 30. a 40. letech 20. století vydal *Píseň písní* v řadě unikátních tisků s původními kresbami českých malířů a grafiků – Františka Koblíhy, Jana Konůpka, Karla Svolinského, Václava Maška, Cyrila Boudy nebo Milady Marešové. K dalším významným moderním ilustrátorům *Písně písní* u nás patřili malíř Antonín Procházka a grafik František Tichý. Později se *Písní písní* ve své tvorbě inspirovaly grafička Jarmila Mařanová a ilustrátorka Olga Čechová, poslední české edice doprovázejí ilustrace Jiřího Svobody, Jaroslava Dajče nebo Tomáše Hřivnáče.

Zahraniční umělce na výstavě zastupují mj. ilustrace Salvadora Dalího a Marca Chagalla, ale také současné vtipné kvaše od amerického malíře Marka Podwala a obrázek newyorské výtvarnice Barbary Wolff, která patří k předním znalcům výzdoby starých rukopisů. B. Wolff je reprezentována pečlivou kresbou připomínající středověkou iluminaci a zobrazující „uzamčenou zahradu“ – se všemi rostlinami a plody, které v ní rostly: od granátovníků po šafrán. A. Pařík dokládá, že právě výčet rostlin a bylin v *Písní písní* se stal předobrazem barokních klášterních zahrad, jež se v posledních letech u mnoha zámků a klášterů úspěšně obnovují. Zajímavě působí i poetické dřevoryty na motivy *Písně písní* od Barryho Mosera.

Na interaktivních elektronických obrazovkách si mohou návštěvníci prohlédnout úplný text některých překladů *Písně písní* (tradice jejich převodů sahá od Cyrila a Metoděje, přes Jana Husa a J. A. Komenského až po moderní překlady Jaroslava Seiferta a Stanislava Segerta, Viktora Fischla a nejnověji pak Milana Balabána) spolu s jejich ilustracemi. (am)

Mark Podwal: *Píseň písní* (5,7), 2016.

„SOUDIL JSEM JINAK...“

Československý diplomat Vladimír Vochoč mezi Spravedlivými

V listopadu udělí velvyslanec Státu Izrael ocenění Spravedlivý mezi národy československému diplomatu Vladimíru Vochočovi (1894–1985), který v letech 1938–1941 působil jako konzul v jihofrancouzské Marseille a pomohl k útěku z okupované Evropy tisícům ohrožených lidí. Jeho příběh je součástí pozoruhodné aktivity, kterou na jihu Francie vykonala skupina pracovníků předválečného ministerstva zahraničí, kteří pokračovali v činnosti i po Mnichovu a okupaci zbytku republiky, a dokonce i po okupaci Francie. Vochoč se stejně jako mnozí jiní zachránce a jeho kolegové během života nedočkal žádného ocenění, navíc strávil po vykonstruovaném procesu a odsouzení za „velezradu“ (v níž měl sehrát zásadní roli právě jeho pobyt na Západě a tamní kontakty) téměř sedm let v komunistickém žaláři. Jeho osud je české veřejnosti neznámý. Detailně se jím roku 2009 ve své rigorózní práci na Filozofické fakultě UK zabýval Mgr. Adam Hájek (je dostupná na internetu); kromě jiných zdrojů měl k dispozici Vochočovu vlastní zprávu o činnosti v Marseille z roku 1941 (uloženou v archivu MZV ČR). Z obou materiálů v následujícím článku čerpáme.

PŘEDNOSTA STANICE

Vladimír Vochoč pocházel z rodiny přednosty železniční stanice Otokara Vochoče, českého vlastence, sokola a masarykovce, jenž se pro svůj protirakouský zápal a konflikty znelíbil ředitelství říšských drah. O. Vochoč se proto s manželkou a rodinou (kromě prvorozeného Vladimíra měli ještě dva syny) několikrát stěhoval (z Třebechovic pod Orebem po Prahu a Jičín). V Jičíně se O. Vochoč začal angažovat i politicky.

Roku 1913 Vladimír Vochoč odmaturoval na jičínském gymnáziu a začal studovat na Právnické fakultě FF UK v Praze. Zatímco otec strávil většinu první světové války v internaci na základě udání z protirakouského smýšlení, Vladimír

se odvodu vyhnul cílevědomou hladovkou, kdy jeho tělo nabylo tak „zhubenělé a zelenavé“ podoby, že ho lékař poslal domů. Po vyhlášení samostatného československého státu se Vochoč starší stal jako dlouhodobý stoupenec Masarykových realistů na Jičínsku poslancem revolučního Národního shromáždění československého, zatímco syn Vladimír, úspěšný absolvent práv, byl v březnu roku 1919 povolán ministrem zahraničí Edvardem Benešem do

V. Vochoč v době svého působení v Marseille.

Paříže. Přidělili ho jako atašé k československému vyslanectví, odtud putoval na velvyslanectví do Bruselu a roku 1920 se vrátil do Prahy, poté nastoupil do právní sekce MZV se zaměřením na mezinárodní právo. Brzy se začal podílet na arbitrážích, v nichž čerstvě založený stát zastupoval v delegacích jednajících o územním vyrovnání (s Polskem, Maďarskem, Německem). V roce 1930 odevzdal Vochoč habilitační práci nazvanou *Klauzule opční do mírové konference pařížské* zabývající se problémem stání příslušnosti při změně státního území. Od roku 1933 začal sám přednášet mezinárodní právo na právnické fakultě.

Vladimír Vochoč měl pro diplomatickou práci kromě odborných i vynikající jazykové znalosti: plynou francouzštinu a němčinu, uměl i anglicky, rusky a polsky. Bez zajímavosti není ani fakt, že se roku 1923 oženil se Zdenkou Weinerovou z Písku (sestrou básníka Richarda Weinerja), s níž měl dceru Annu Marii. Manželství skončilo na Zdenčinu žádost roku 1939. Válku přežila v koncentračním táboře, poté odjela do USA a znovu se provdala, zemřela roku 1976.

MARSEILLE

V květnu 1938 se Vladimír Vochoč stal vedoucím československého konzulátu v Marseille – jeho působnost zahrnovala celou jižní Francii včetně zámořských území (kromě Maroka a Sýrie). Až do září 1938 se konzulát mimo běžnou agendu věnoval též procházejícím čes-

koslovenským dobrovolníkům bojujícím ve španělské občanské válce proti Frankovi. Situace se naprosto změnila po Mnichovu a březnové okupaci zbytku republiky. Na rozkaz německých okupantů se měla čsl. zahraniční služba okamžitě likvidovat a v březnu 1939 rozslal ministr Chvalkovský výzvu všem zastupitelům v zahraničí, aby odevzdali úřady Němcům. Ze 74 úřadů zbylo 21 – a právě ty se staly základem československé činnosti v zahraničí. Oficiálně byli exiloví členové předválečného diplomatického sboru ze služeb protektorátního MZV vzápětí propuštěni.

Význam marseillského konzulátu od okupace a hlavně od vypuknutí války v září 1939 neustále vzrůstal. Jeho hlavní činnost přitom spadala do období, kdy konzul Vochoč a jeho kolegové (z původního týmu zbyli tři) pracovali po vypuknutí války a pak od okupace Francie na vlastní pěst. Od podzimu 1940 byl úřad formálně „v likvidaci“, nicméně fakticky velmi činný: jeho zaměstnanci využívali poskytnutého času k ochraně československých i jiných ohrožených občanů, většinou Židů. Aktivity konzulátu se navíc prolínaly s nově založeným Centre d'Aide Tchecoslovaque, skutečným střediskem pomoci běžencům, které vedl Američan Donald A. Lowrie, jenž s Vochočem velmi úzce spolupracoval a jeho činnost do jisté míry kryl.

Ve své zprávě Vochoč píše: „*Náš konzulát patřil brzo mezi těch několik konzulátů v Marseille, o nichž již dnes se píše v memoárech, jak byly obléhány od rána do rána po celé dny s úspěchem i bez úspěchu. Při nejlepší vůli nebylo možno naše úřadování učiniti obecně snesitelnějším, vzhledem k odpovědnosti byl jsem nucen rozhodovati jednotlivé případy namnoze osobně.*

Největší částí stran šlo od července 1940 až podnes o jedno a totéž, jak co nejrychleji z Francie. Tato starost pronásledovala naše uprchlíky, kteří se usídlili ve Francii r. 1938/39, rozmnožené nyní o uprchlíky z Holandska, z Belgie, z Francie obsazené a neobsazené, o naše vojáky a všechny ty, kteří nedůvěřovali budoucnosti.

Postaven po dlouhé týdny tvář v tvář valícímu se proudu, byl bych mohl nepochybně si značně ulehčiti svoji odpovědnou práci, kdybych se byl omezil na běžné pojetí své úřední úlohy a nelámal si za návštěvníky konzulátu vlastní svoji

hlavu, jak obejít překážky a kombinovat prostředky. Mohl jsem počestně ukázat na francouzské úřady a svoje vázané ruce. Ve věcech vojáků mohl jsem se spokojit s bezvadným alibi, že s jejich demobilisací nemám co společného, jako vůbec byl bych se jenom zavděčil vládě ve Vichy, kdybych činnost omezil a pokud možno konzulát zavřel. Nemluvě o osobní námaze, byl bych se také vyvaroval různých obtíží, kdybych byl takto postupoval. Než soudil jsem o tom všem jinak.“

NA VLASTNÍ PĚST

Vladimír Vochoč ve své zprávě z října roku 1941 rozebírá hlavní okruhy činnosti i taktiku, již vůči vichistické vládě zvolil. Zdůraznil fakt, že poté, co nacisté v červnu 1940 okupovali Francii (kromě části jihu), pobýval v marseillském konzulátu z vlastní iniciativy (přestože on i jeho nová manželka měli potřebné doklady k odjezdu) a veškeré prostředky na jeho chod a aktivity sháněl sám přes kontakty v Londýně (u exilové vlády), v USA (americké humanitární organizace, především American Friends of Czechoslovakia), v Ženevě (kde pobýval Jaromír Kopecký, československý zástupce u Společnosti národů). Vochoč s konzulátem a Lowrie

se svým centrem se snažili pomoci československým občanům, kteří po porážce Francie na jihu země pobývali, což bylo na 25 tisíc osob. Soustředili se hlavně na demobilizované vojáky (přes pět tisíc mužů, včetně bývalých bojovníků ve Španělsku) a Židy. Francouzské úřady lidi bez dokladů a financí zařazovaly do pracovních rot, do vojenského tábora v Agde nebo přímo do internačních a koncentračních táborů, kde lidem židovského původu (jichž byla postupně většina) od roku 1942 hrozily deportace do Osvětimi. Připomeňme, že mezi 76 tisíci Židy, deportovanými v letech 1942–1944 z Francie, bylo i 600 občanů Československa.

Vochočovy záchranné a podpůrné snahy, jimiž pomohl tisícům lidí, zahrnovaly finanční výpomoc, falešné doklady, organizaci útěku ze země, potravinovou pomoc

pro internované a vězněné, snahu dostat je ven z pracovních rot a táborů, sehnat jim obživu a lékařskou péči. Zásadním způsobem s ním splupracovali dva Američané: již zmíněný humanitární pracovník Donald A. Lowrie a novinář Varian Fry, který se snažil zařizovat americká víza, padělané doklady a běžence také sám při útěku doprovázel (viz *Rch* 7/2015). D. Lowrie dělal ve svém centru téměř zázraky: pronajal opuštěné farmy, které demobilizovaní vojáci opravili a zprovoznil tak, že je výnosy mohly uživit a podporovat i další krajany, včetně internovaných. Opuštěný zámek La Blancherie navíc sloužil jako úkryt sestřeleným britským letcům. Aby centrum pomohlo vysvobodit z koncentračních táborů děti, pronajalo si areál se zemědělskými pozemky ve Vence u Nice: do podzimu 1944 jím prošlo 317 dětí a 126 dospělých.

Československá delegace na zakládající konferenci OSN. Vladimír Vochoč stojí v horní řadě první zleva. Sedící (odleva): I. Krno, V. Hurban, J. Masaryk, J. Papánek, B. Beneš.

Ačkoli Němci pasy československých občanů prohlásili za neplatné, byl to právě tento doklad, s nímž mohli uprchlíci v chaosu po porážce Francie žádat o výjezdní a průjezdní víza. Falešné dokumenty Vochoč zařizoval díky „spolehlivé tiskárně v Marseille“. Po jejich předložení pak spříznění konzulové vydali krycí víza, nutná k prokázání, že žadatelé o výstupní a transferní víza mají kam jet. Zatímco Lowrie pomáhal Vochočovi mj. „zklidňovat“ vichistické úřady, s Fryem probíhala jakási výměna služeb: Vochoč dodával falešné československé pasy a Fry dotovoval jejich tisk. Československý konzul tedy částečně pomohl k útěku stejným lidem jako Fry, patřili k nim mj. básník Franz Werfel a jeho žena Alma, spisovatelé Heinrich a Golo Mannovi, Leonard Frank, z novinářů např. vydavatel *Pariser Tageszeitung* v Paříži Fritz

Wolff. Jenže právě snaha obstarat papíry nejen nemajetným československým občanům, ale i dalším, německým a rakouským i francouzským antifašistům a Židům později zavdala příčinu k tomu, že Vochoče neúspěšně žadatelé o pomoc pomlouvali a stěžovali si na něj. Kvůli nedostatku financí musel Vochoč vybírat za doklady poplatky – nemovitým býval prominut a naopak majetní přispívali dle možností a svými platbami podporovali ty, kdo peníze neměli. Nicméně tento fakt, spolu s tím, že si v prosinci 1939 vzal za ženu o třiatřicet let mladší Alici Joustovou, modistku ze Štrasburku, přispěl už za války (a hlavně po ní) ke zlovolnému očerňování, že se Vochoč na úkor uprchlíků obohacoval a měl za ženu „německou špionku“.

Jakkoli se Vochoč a jeho spolupracovníci snažili chovat obezřetně, vichistické

úřady nakonec pojalý podezření, Vochočovi nařídily, aby konzulát okamžitě zavřel a na jaře 1941 ho zatkl s tím, že bude až do konce války internován. Díky spojenému úsilí Američanů a exilové vlády se konzul na počátku července 1941 dostal do Londýna.

PO VÁLCE

Po skončení války byl Vladimír Vochoč jmenován československým delegátem na ustanovující konferenci

OSN v San Francisku. Poté se rozhodl zažádat na ministerstvu o dovoluenu a věnovat se univerzitní činnosti. V listopadu 1947 ho ministerstvo (pod vedením Jana Masaryka) dalo k dispozici albánské vládě jako právního poradce ve věci sporu s Velkou Británií a poté, v srpnu 1948, odjel na čas jako právní expert na delegaci OSN v Paříži. Když se pak v listopadu rozhodl do Paříže znovu vydat soukromě, byl zatčen na základě udání, že se s manželkou snaží emigrovat. Soud ho ještě tentokrát na základě kladných svědeckých výpovědí i faktu, že jako držitel diplomatického pasu směl tento doklad používat i pro soukromé cesty, zprostil viny. V době vazby byl však na MZV suspendován a jeho manželka odjela za svou matkou do Štrasburku.

(dokončení na str. 23)

MORIC FANTL

Z rodinné kroniky

Kroniku židovské rodiny Fantlů, napsanou roku 1928 německy Moricem Fantlem (1858–1930), židovským obchodníkem v Mnichovicích, zachránil poté, co byli Fantlovi roku 1942 zařazeni do transportu, mnichovický archivář Jaroslav Šimůnek a z německého originálu ji v únoru 1944 přeložil J. Vrůvka, farář Církve československé husitské. Paměti objevil v Mnichovicích u Říčan archivářka Klára Kabátová, která je přepsala na počítači a laskavě je spolu s fotografiemi nabídla redakci – po ukázce v Rch budou v Židovské ročence 5777 následovat celé Fantlovy vzpomínky, jež barvitě zachycují osudy čtyř generací rodiny.

PRVOROZENÝ

Dne 7. srpna 1858 se o radostném šabatu po 9. avu narodilo nájemci hospody Na radnici první dítě – chlapec. Poměry mladých rodičů nebyly nejlepší, ale přesto bylo v rodině Fantlově plno radosti. Rodina pozůstávala nejen z mého otce Natana Fantla a mé matky Marie, rozené Kohrové, ale také z tatínkovy maminky a sestry Anny. Zvlášť babička byla velmi zbožná, a tak musel můj otec již podvkráté, aby v našem domě nezůstal o Pesachu žádný chamec, hospodu propachtovat křesťanu, a vinou této rituální přísnosti byla ztracena část již tak velmi malého jmění. Po osmi dnech jsem byl slavnostně přijat do svatého svazku. Při obřízce dostal jsem jméno Markus po zemřelém otci mého otce, ale mé milé mamince se to jméno nelíbilo, proč, nevím, a říkala mi Moric, a to

pán, jak už to v kartách chodí, opět prohrál díl svého majetku. A tak se stalo, že jsme koncem roku 1858 opustili Radnici, tedy ji vlastně museli opustit, protože

Marie Fantlová, autorova manželka.

bylo ztraceno 300 zlatých, které matka přinesla věnem.

O tehdejší Radnici si nesmíte dělat žádnou monumentální představu. Bylo to staré zděné stavení pokryté šindelem. Mnichovické pivo, které se tam čepovalo, bylo vždycky proslule špatné. Teď, zaplat' Bůh, se už nevaří. Před přestěhováním rodičů zemřela babička a teta Anna odešla do Vídně.

MŮJ OTEC

V jižních Čechách, v tábořském okrese, bylo několik hustších sídlišť Židů, kteří

Bydlelo tam několik rodin Fantlových, kteří se tam nejspíš přistěhovali. V Malé Běsičce u Milevska vlastnil můj dědeček Markus Fantl malý domeček. Jinak měl málo pozemských statků, za to velký zástup dětí. Nejstarší Natan se narodil 24. května 1830. V „kile“ se užívalo starozákonních jmen, do občanské matricy se děti zapisovaly německými nebo českými jmény. Tak měl každý Žid dvě jména. Můj otec se tedy kromě Natan jmenoval také Ignác.

Tatínek nám dětem vypravoval rád a živě s humorem. Dozvěděl jsem se tak mnohé z jeho života. Tak jednoduché, jako to má dnešní mládež, to synové mého dědečka neměli. Můj tatínek musel už ve třinácti letech chodit po vesnicích a nakupovat různé věci a prodávat je se ziskem většímu obchodníkovi, aby si vydělal denní chléb. Na jedné takové cestě dědeček onemocněl cholerou a této zákeřné nemoci také podlehl. Mému otci zůstala pak starost o maminku a mladší sourozence.

Jednou seděli s mým budoucím otcem ještě dva židovští podomní obchodníci v hospodě v Choceradech, ve vesnici na Sázavě pod Komorním Hrádkem, krásným sídlem kněžny Khevenhüller-Metschové, rozené hraběnky Klam-Gallasové. Tato jinak velmi laskavá dáma neměla podomní obchodníky ráda a nejméně, jak to odpovídalo zaměření doby, obchodníky židovské. Všichni tři se bavili u dobrého pití o svých obchodech. Tu jeden pronesl: „Paní kněžně nemůžeme nic prodat.“ „A proč ne?“ „Protože nikoho do zámku nepustí.“ Fantla to rozzlobilo a zvolal: „A já se s vámi vsázím, že se zítra dostanu na Komorní Hrádek a paní kněžně něco prodám!“ „Oč?“ „O deset zlatých.“ „Ujednáno!“ Ráno kolem devá-

Mníchovice, dobová pohlednice vydaná nákladem M. Fantla.

jméno mi zůstalo. Při této příležitosti byla hostina a potom se hrály karty. Tak to bylo všeobecně zvykem. Domáci

tam byli již delší dobu usazeni. To dokazuje výskyt čistě českých jmen – Vodička, Kafka, Ferda, Růžička, Vocásek atd.

té hodiny se vydal mladý obchodník na cestu k zámku i se svým rancem. Na ná dvoří se dostal lehko, ale tam se mu po-

stavil do cesty vrátný. Protože nechtěl ustoupit, použil vrátný násilí. A najednou padl hauzírník s dramatickým výkřikem k zemi, neboť spatřil, že paní kněžna, zvědavá, co se děje, sestupuje ze schodů. Mladý obchodník leží jako bez života na nádvoří a paní kněžna ho dá sluhy odnést do prvního poschodí.

Po městsku oděný mladík se probouzí jakoby ze spánku a prosí o sklenici vody. Dostane ji a i s rancem se chystá odejít. „Řekl byste mi, kdo jste a jaká nemoc vám přivodila mdlou?“ ptá se vlídně kněžna. „Jasnosti, smím říci pravdu, aniž bych se musel bát trestu?“ A nebojácně kněžně vypravuje o sázce se svými přáteli s odůvodněním, že se musí starat o matku a sourozence a poslední dobou nemohl ničeho vydělat. Jeho otevřenost se paní kněžně zalíbila, a tak odkoupila většinu zboží.

MŮJ DĚDEČEK A MÁ MAMINKA

Na křižovatce hlavní silnice z Prahy do Benešova a okresní silnice z Velkých Popovic do Jílového stojí na kopci vesnice Křížkův Kostelec. To je rodiště mé maminky. Byla druhorozenou dcerou rabína a učitele židovské školy v tom místě. Tento úřad zastával můj dědeček řadu let a dorůstající mládež mu byla zavázána vděčností, co se týče hebrejských a německých znalostí. Zemské řeči se učil v každodenním styku. Můj dědeček byl malý mužíček, který ale vysoko převyšoval své okolí vzděláním duchovním. Přišel z Německa a své mládí prožíval v době bouřlivého úsilí. Velký vliv na něj mělo učení Mosese Mendelssohna. V celém okolí zaujímal vážené postavení. Staří jej uctívali jako mudrce, mladí ho milovali jako učitele. Jeho příjem ale sotva stačil k udržení domácnosti. A tak musely děti, a bylo jich hodně, brzy z otcovského domu, aby se samy postaraly o svou budoucnost. Jenom nejstarší Samuel a nejmladší dcera Anna zůstali doma. Matka, a byla to již druhá dědečkova žena,

zemřela v mladých letech. Jeden syn, Bernard Kohr, byl literárně činný spolu s Ignácem Kurandou a Moritzem Hartmannem v časopise *Grenzbote* v boji proti metternichovskému absolutismu a musel po přemožení revoluce prchnout do Uher. Stal se tam v Aradu škol-

Moricova snacha Nora Fantlová s dětmi, 30. léta.

ním radou, ale brzy zemřel. Můj dědeček byl již velmi starý, když se ještě narodilo několik dětí, a tak to nebyl žádný div, že ač sám byl matrikářem, zapomněl jméno nejstarší dcery a zapsal nejmladší do matriky stejným jménem Anna.

Ve svých osmdesáti letech dostal zápal plic. Přivolaný lékař mýnil, že v takovém stáří už nemá cenu dávat žádný lék, aby se uzdravil, ale za osm dní se k svému překvapení potkal s dědečkem na silnici. Ve stáří nesměl u sebe nosit peníze, neboť kamkoli přišel, rozdal je dětem.

Bylo mu skoro již devadesát šest let, když o svém posledním šabatě četl ještě bez brýlí v Templu v Křížkově Kostelci dvě kapitoly z Tóry. Po bohoslužbě přišel domů, ale protože neměl chuť k jídlu a ani kouřit nechtěl, poslala rodina pro židovské sousedy, aby se modlili rituální modlitby umírajících, protože se báli, že zemře. A neminula ani hodina, když usnul spánkem věčným.

Ptáti se u rabího po pozemských statcích, znamenalo by nositi sovy do Athén, ale aspoň hodnotná knihovna zbyla. Strýc Samuel potřeboval však prádlo, jídlo a pití, tak jeho štěstí byly zde knihy, které našly vždy chytré kupce. Příliš často od-

cházel jedna kniha za druhou a v krátkém čase bylo již vše prodáno.

Samuel, tento nejstarší syn mého dědečka, stal se na stará kolena žebrajícím vandrákem, tu a tam navštívil s velkomyšlnými okolky některou sestru, aby si vypůjčil na věčnou oplátku od ní peníze, a zase na nějaký čas zmizel. Konečně byl dopraven na smrt nemocný a úplně zavšivený do své domovské obce, kde za několik dní zemřel. Stalo se tak téměř třicet let po smrti jeho otce. Já a můj strýček Löwy vykonali jsme sami rituální obmytí mrtvolky a pohřbili ji v Křížkově Kostelci. Můj dědeček byl posledním rabínem této náboženské obce. Templ a obecní židovský dům, kde můj dědeček bydlel, byly potom použity k světským účelům. Náboženská obec se již před dlouhou dobou rozpadla a těch několik zbylých Židů chodilo na bohoslužby do Kunratic u Prahy. Ale jenom o Velikých svátcích. Dnes již není v Křížkově Kostelci Židů, hřbitov je zpusťlý, protože se tam jen zřídka kdy pohřbívá a živí zapomínají na své mrtvé.

Ale abych se znovu vrátil ke své mamince. Byla druhorozenou dcerou mého dědečka a jeho druhé paní Barbory, rozené Trešlové, a narodila se, myslím, v roce 1832. Po narození její mladší sestry, té druhé Anny, odešla osiřelá děvčata do Prahy. Moje maminka stala se kuchařkou v domě Damitze a ušetřila si 300 zlatých.

Moricův syn zubař MUDr. Karel Fantl, 30. léta.

Z domu odešla se svou sestrou ve čtrnácti letech. Potom se vrátila na krátký čas domů a seznámila se s mým tatínkem na jeho cestách za obchodem. Znaje radost svého příštího tchána, přinášel mu tatínek z Prahy ty nejnovější knihy, a protože se dědečkovi mladý hezký muž líbil, byla svatba. Dědeček to vůbec neměl těžké, aby dostal svých pět dcer pod čepec. Nejstarší Annu si vzal majitel vývařovny v Chejnově ulici v Praze, strý-

ček se jmenoval Günssling, mladší Tereza se provdala do Srbína u Říčán, třetí Toni si vzala vdovce Bendlovského

z Petroupimi. Nejmladší zase Anna se provdala za prodavače Ignáce Löwiho z Velkých Popovic a přestěhovala se po dědečkově smrti do Zvánovic. Ze synů zůstal naživu jenom nejmladší. Ten studoval jenom jeden rok, když si rok předtím domácím vyučováním anebo také jako prodavač v různých obchodech opatřil prostředky ke studiu a konečně v dvaatřiceti letech udělal s mojí osobní pomocí učitelskou zkoušku způsobilosti. Já jsem byl tenkrát v první třídě vyšší reálky a náš ředitel von Ott, který mne měl velmi rád a byl zároveň zkušebním komisařem při zkouškách kandidátů učitelství, sdělil mi úkol z matematiky a já jsem ho strýčkovi vypracoval. Matematika byla jeho nejslabší stránkou. Z vděčnosti slíbil mi strýček stříbrné hodinky, které nosil. Slíbil to, ale nedostal jsem ničeho.

MÉ DĚTSTVÍ

Moji rodiče se odstěhovali sice s prázdnými kapsami, ale se stálým podnikatelským duchem do druhého domu nad školou. Jeden hodný rolník z Kunic, který tento dům v Mnichovicích koupil, ho nejenže tatínkovi za mírný nájem pronajal, ale ještě mu půjčil dostatečný obnos peněz, aby si mohl zřídit malý koloniál. Tam bydleli rodiče až do roku 1865 a vedlo se jim zásluhou maminičiny šetrnosti a výjimečné pilnosti a také zásluhou okolností, které byly tatínkovi příznivé, dobře, takže se mohli přestěhovat v roce před pruskou válkou s pěkným jměním do domu Izáka Turnovského uprostřed náměstí.

Co bych mohl o těch prvních dětských letech vypravovat, kdybych nebyl židovským chlapcem a k tomu ještě jediným v místě. Neboť sotva jsem se přidal k ostatním dětem, vysvětlily mi, že jsem něco jiného než křesťanští hoši. Jméno Moric jim zavdávalo příležitost k četným úštěpkům a nadávkám. S pláčem jsem to žaloval mamince. Ale přesto jsem si rád hrával s chlapci stejného věku. Při hře na farské zahradě jsem se skulil ze svahu do silničního příkopu. Protože byl příkop plný vápenatého písku, dostal se mi písek do očí. Dovedli mne domů, protože jsem ničeho nevi-

děl. Po čtyřech nedělích nabyt jsem opět zraku, ale oční panenka byla tak zdeformována, že jsem se stal zaprvé krátkozrakým a zadruhé jsem nemohl rozeznat vertikální linie. Bylo to osudové řízení, které mi až v pozdějších letech působilo překážky. Měl jsem také sourozence. Nejprve se narodila sestra Ema, potom přišla dvojčata Matilda a Rosa, ale Matilda umřela. A také čtvrtá sestra Tereza zemřela v prvním roce. Má nejmladší sestra Luisa se narodila, až když jsme bydleli u Turnovských.

Když mi bylo šest let, dostaly jsme my židovské děti – tenkrát nás bylo už několik hochů i děvčat – dva domácí učitele, jednoho po druhém. Oba byli předtím prodavači, kteří z důvodu, že ztratili své

Syn Karel, jeho žena a děti (na snímku) i Moricova manželka Marie zahynuli během holokaustu.

místo, začali se živit tímto způsobem. Na mou výchovu neměli vůbec žádný vliv. Teprve když jsem přišel do veřejné dvoutřídní školy v Mnichovicích, naučil jsem se za ty dva roky, co jsem školu navštěvoval, velmi mnoho, a to zásluhou výborného řídicího učitele Jiřího Šikla. Zvláště počítání z paměti jsem uměl víc než později na střední a vysoké škole. Také jsem se učil křesťanské náboženství, a lépe než všichni moji spolužáci, takže při náboženské zkoušce, jež se konala před vikářem, dostal jsem jako odměnu svatou knihu a také navždy přízeň děkana Antonína Vojáčka.

Tito dva muži, učitel a děkan, byli zvláštní lidé. Ne že by vynikali nad svou dobu, ale lišili se od konvenčního okolí sedláků a maloměšťáků. Oba byli robustně stavěni a byli oddáni lásce k hudbě. Oba dva milovali taky pití a ženy. Nadučitel byl sice ženat, ale se svou paní neměli děti a o manželskou věrnost staral se právě tak

málo jako děkan Vojáček o celibát. A tak pečovali oba nepřiplně o zvýšení čísla porodů. Když byl učitel mladší, volil si mladé měšťánské dcery, a ty byly od svých ne právě příjemně překvapených rodičů posílány do Vídně, aby se naučily vařit. Díky velkoměstskému vzduchu vracely se dcery domů mnohem štíhlejší. Pastýř duší měnil skoro každý rok svůj dvoučlenný ženský personál. Tato děvčata si přivážel z Prahy. Své staré kuchaře, slečně Marii, ponechával za to, že zavírala obě oči, naprostou vládu nad domácností a polním hospodářstvím. Děkan nepil příliš mnoho, a když jen víno, ale učitel pil pivo a kořalku v docela řádných dávkách, takže se stalo téměř každý týden, že jsme v pondělí neměli školu. Příčinou toho bylo to ne-

praktické zařízení, že pondělí následuje vždy po neděli a že neděle k uhašení žízni pana učitele nestačila. Může však žiznivý učitel vyučovat děti? A když přišel v úterý ráno pořádně nachmelen a nevyspalý do školy, bylo jeho první, že nechal kluky číst. To byl vyzkoušený prostředek, aby usnul. Chytrý kluk to brzy zpozoroval, přestal číst a vzdávil se pomalu ze třídy. Nezůstali tam náhodou nějaký jelimánek, kterého nadučitel při náhlém pro-

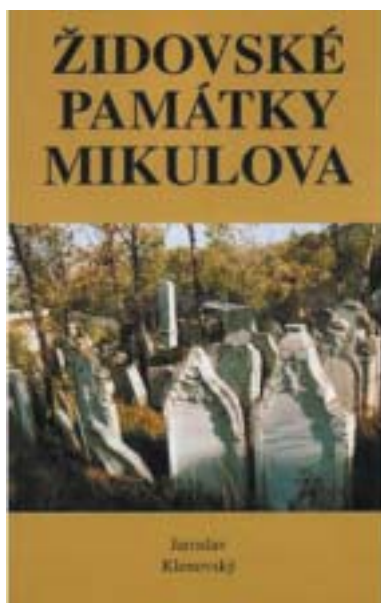
buzení vyvolal, aby četl dále, byla třída prázdná. Ve středu ale přišla výplata. Učitel nás vyplácel přísně a cíleně přes zadnici, ale i od toho si dovedli vykutálení hoši pomoci tím způsobem, že přišli o půl hodiny později do školy.

Byla to tedy, jak je vidět, velmi zábavná škola, ale naučili jsme se velmi mnoho. Měli jsme ještě podučitele, který se jmenoval Neumann. Sloužil jako feldvébl u vojenské kapely v Mohuči a tam se oženil s jedním německým děvčetem, které mělo pravou germánskou postavu. Když byl penzionován, propůjčili mu místo podučitele na mnichovické škole, aby neumřel hladu. A že ze svého platu ani ze skromných darů rodičů nemohl žít, zřídil si jako vedlejší zaměstnání kapelu. Hrál při tanečních zábavách, vypravoval mrtvé ke hrobu a truchlící pozůstalé vracel veselými písničkami zpět k životu. Také vyučoval hře na housle.

ŽIDOVSKÁ MORAVA

O publikacích architekta a památkáře Jaroslava Klenovského

Málokterá oblast v Evropě je co do židovských památek tak dobře dokumen-

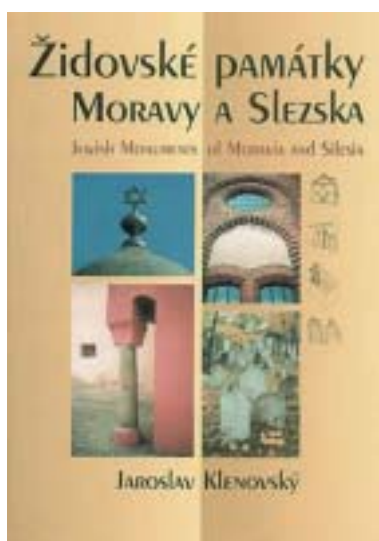

tovaná jako Morava a Slezsko. Podstatnou zásluhu na tom má Jaroslav Klenovský, absolvent Fakulty architektury VUT v Brně a jeden z největších odborníků v této oblasti u nás. Znovu si to můžeme ověřit v souvislosti se současným dotiskem jeho knihy *Brno židovské – Jewish Brno*, poprvé vydané roku 2002. Na sto dvacetí stránkách přehledně uspořádaného paralelního českého a anglického textu se dozvíme to podstatné z historie Židů a židovského osídlení v tomto městě i o židovských památkách, které tu v průběhu času vznikly a z nichž mnohé bohužel také zanikly. A také o lidech, kteří je vytvářeli a užívali, o tom, čím přispěli k podobě a životu moravské metropole, o židovských architektech, umělcích, podnikatelích i dalších významných osobnostech židovského původu z Brna. Množství fotografií, nákresů a mapek, ty současné většinou z ruky či fotoaparátu autora, to vše dobře a názorně dokumentuje.

NEJEN BRNO

Jaroslav Klenovský (* 1954) se věnuje židovským památkám systematicky už téměř čtyřicet let. Za tu dobu se stal jako moravský patriot uznávaným znalcem moravských židovských pa-

mátek, ale zdaleka ne jen tam. Máme od něho k dispozici na dvacet publikací, které na vysoké odborné úrovni, jež není na újmu jejich čtivosti a srozumitelnosti, mapují historii moravských židovských obcí. Tak můžeme jmenovat například *Židovské památky Mikulova, Kroměříže, Ostravy, Třešti, Holešova, Třebíče, Zlínského kraje, Tovačova, Úsova, Osoblaha, Polné* a mnoha dalších míst. Patří sem rovněž *Židovské památky Moravy a Slezska*, kniha, která po všeobecném úvodu představuje jednotlivé památky

prostřednictvím samostatných hesel. Ve všech publikacích najdeme to, co bylo řečeno o *Brně židovském* – spolehlivé a přehledné informace, soupis dochovaných památek a bohatý ilustrační materiál.

Formátem, pojetím i fotografickým doprovodem se z této řady vymyká re-

Jaroslav Klenovský v synagoze v Polci. Foto jd.

prezentativní kniha *Brány spravedlivých*, představující textem, fotografiemi a situačními nákresy interiéru a exterié-

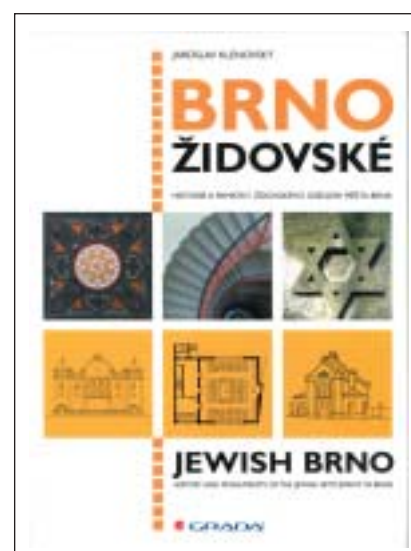
ry padesáti čtyř synagog na území České republiky. Záměrem, který se podařilo vrchovatě naplnit, bylo ukázat šíři a rozmanitost hodnot, skrytých v architektuře a výzdobě židovských památek u nás. Autor spolu s fotografkou Ludmilou Hájkovou a nakladatelstvím Foto Studio H dali vzniknout krásné i informačně bohaté publikaci trvalé hodnoty umělecké i dokumentární.

A NEJEN PUBLIKACE

Výčet Klenovského aktivit však zdaleka není úplný. Jako architekt se podílel a podílil na záchraně a rekonstrukcích synagog jak pro ŽO Brno, kde dlouhodobě působí, tak i pro Federaci ŽO v ČR. Významný podíl měl také na uskutečnění projektu Revitalizace židovských památek v letech 2010–2014, je autorem mnoha expozic, scénářů i spoluautorem filmových dokumentů. Na starosti má i většinu židovských hřbitovů v péči brněnské židovské obce.

Díky své profesi architekta a rozsáhlým znalostem z oblasti historie a judaismu je schopen vidět židovské památky i události s nimi spojené v souvislostech, do kterých patří, a díky tomu přiblížit jejich hodnotu i krásu široké veřejnosti v názorné a nezkraslené podobě.

jd

(Jaroslav Klenovský: *Brno židovské. Historie a památky židovského osídlení města Brna. Vydalo nakladatelství Grada Publishing, a. s., v roce 2016, 120 stran, měkká vazba, černobílé i barevné fotografie a kresby v textu. Dop. cena 259 Kč.*)

PATŘÍ TO K „DOBRÉMU TÓNU“

Několik otázek pro českého velvyslance ve Švédsku Jiřího Šitlera

Od února 2016 je velvyslancem ve Švédsku PhDr. JIŘÍ ŠITLER, jenž v minulých letech působil na MZV ČR mj. ve funkci zvláštního zmocněnce pro záležitosti holokaustu a boj s antisemitismem či jako hlavní vyjednávač vlády ČR s Německem a Rakouskem o odškodnění nucených prací a jiného nacistického bezpráví.

Švédsko bývá uváděno jako země, kde se velmi silně projevují protizraelské nálady, včetně projevů vládních činitelů.

Silně kritický pohled na Izrael ve Švédsku sdílají nejen obě vládní strany, ale i většina opozice. Toho si nelze nepovšimnout. Kritika Izraele je ve Švédsku politickým mainstreamem a shodují se v ní nejen hlavní politické strany, ale i hlavní média, ať již veřejnoprávní nebo soukromá.

Jsou města či čtvrti, kam by se mohli třeba ortodoxní Židé bát vstoupit?

Hodně se mluví o jihosvédském Malmö, z něhož se Židé stěhují – zatím většinou do Stockholmu spíše než do Izraele.

Protiizraelská demonstrace v Göteborgu. Foto archiv.

Máte pocit, že protizraelství patří ve Švédsku v intelektuálních kruzích k „dobrému tónu“?

Protiizraelství patří ve Švédsku k „dobrému tónu“ ve všech kruzích.

Do jaké míry se na tomto jevu podílejí lidé, kteří přišli z arabských zemí?

To je případ právě Malmö, kde je velmi početná přistěhovalecká komunita, mj. právě z muslimských zemí.

A naopak – objevují se projevy solidarity s Izraelem? Jak početná je židovská obec a je nějak viditelná?

Sympatie s Izraelem se objevují, koncem srpna se ve Stockholmu konala demonstrace na podporu Izraele. Ale třeba na předsedkyni Křesťansko-demokratické strany (což je ve Švédsku malá opoziční strana, má 16 poslanců z 349) Ebbu Busch Thorovou se za účast na tomto shromáždění okamžitě sesypala vlna kri-

tiky. Sympatie k Izraeli občas vyjadřují také opoziční Švédští demokraté, ale podpora od nich je pochybná. Tato strana má silně antisemitskou minulost, a proto jsou tyto sympatie nevěrohodné: jsou dány spíše odporem k muslimům. Počet Židů ve Švédsku se odhaduje asi na 20 000, organizovaných v obcích (největší jsou ve Stockholmu, v Malmö a v Göteborgu) je ale jen asi třetina z nich, takže jde skutečně jen o odhad. Jidiš patří mezi oficiálně uznané menšinové jazyky.

Nedávno se znovu více hovořilo o švédském diplomatu R. Wallenbergovi v souvislosti s objevením deníků, v nichž je zmíněna jeho smrt. Patří jeho osud ve Švédsku k těm, o nichž se často mluví či píše?

Určitě, R. Wallenberg je všeobecně uctívanou osobností, po níž je pojmenována řada institucí a veřejných prostranství. I objevení deníků mělo velký ohlas v médiích. Osud Židů v době nacismu je všeobecně znám, Švédsko má dobré vzdělávací projekty o holokaustu, koneckonců byla to právě tato země, která

v roce 2000 iniciovala založení International Holocaust Remembrance Alliance.

Vážnějším problémem než popírání šoa či tradiční nábožensky a rasově motivovaný antisemitismus je tzv. antisemitismus nový, tj. kritika Státu Izrael, která může přerůst až v nenávisť k Židům.

Ve Švédsku našlo v době šoa útočiště i mnoho československých Židů. Jsou nějak připomínáni jejich zachránci?

Známa je ve Švédsku třeba odpůrkyně nacismu hraběnka Amelie Posseová, jejíž manželem byl český malíř Oskar Brázda a která zachránila řadu československých občanů. Nedávno se na nás obrátil potomek jednoho ze zachráněných, který by rád nechal odhalit hraběnce Posseové ve Švédsku pamětní desku. Velvyslanectví je v kontaktu s jejím vnukem a rádi věci pomůžeme.

(am)

NÁVŠTĚVA HUGA MAROMA

Dne 20. září přiletěl na pozvání obecně prospěšné společnosti Živá paměť v doprovodu své dcery Evie Polligové pan Hugo Marom (narozený jako Hugo Meisel v Brně roku 1928), zachráněné Wintonovo dítě, dobrovolník československé armády, absolvent pilotního výcviku v roce 1948, stíhací a testovací pilot izraelského letectva a expert na projektování vojenských i civilních letišť.

Pan Marom a paní Polligová se během osmidenního nabitého programu zúčastnili celé řady společenských událostí a setkání s pamětníky, studenty i veřejností. Maromův mimořádný příběh vzbudil velký zájem i mezi zástupci lokálních i celostátních médií; slovenská televizní stanice JOJ s ním pak natočila interview pro chystaný dokumentární film o zachráněných Wintonových dětech a jejich aktuálním úsilí postavit pomník rodičům, kteří se dokázali od svých dětí v létě 1939 odloučit, poslat je samotné do Anglie a zachránit jim tak život. V rodném Brně zavzpomínal na své rodiče a místa dětství, násilně ukončeného 28. července 1939 nástupem do tzv. kindertransportu. V Olomouci vzácné hosty přijal primátor, doc. Antonín Staněk. Velmi dojemné bylo setkání s Hugovým bývalým leteckým instruktorem majorem Mutňanským v Domově pro seniory ve Chvalkovcích. Pan Marom se zúčastnil i Dnů židovské kultury Olomouc 2016 a navštívil ložtickou synagogu. Svůj život přiblížil studentům předmaturnitních ročníků gymnázia v Hejčíně a pak na veřejně přednášce.

Maromovo „turné“ pokračovalo i v Čechách. Mj. vystoupil 26. září na slavnostním zahájení královéhradeckých Dnů pro Izrael a zúčastnil se akce Živá paměť – setkání se studenty Přírodní školy v Praze 7. V předvečer odletu ještě stihl vystoupit na besedě o knize Miloše Pojara *T. G. Masaryk a židovství*, která proběhla ve zcela zaplněné Maiselově synagoze.

Ačkoli většinu svého života prožil v Izraeli, je Hugo Marom nejen izraelským, nýbrž i českým občanem, a tuto skutečnost rád zdůrazňuje. O jeho vztahu k rodné zemi svědčí mimo jiné brilantní čeština, která dosud nese lehké stopy brněnského přízvuku.

DARINA SEDLÁČKOVÁ, Živá paměť
(Text byl pro potřeby *Rech mírně upraven, původní verze viz www.zivapamet.cz.)*

IZRAEL: Nový Blízký východ

Kdo pročítá čtvrtstoletí staré noviny, naráží na výraz „nový Blízký východ“. Byl spjatý s politikou, kterou prosazoval Šimon Peres – zprvu v opozici a od července 1992 jako ministr zahraničí. Ta idea souvisela s globálními změnami, jež v Evropě zahájil konec studené války, ale šířily se dál. V Jižní Africe padl apartheid, což nesouviselo s pádem berlínské zdi. A změny došly i na Blízký východ.

Když v srpnu 1990 Saddám Husajn napadl a anektoval Kuvajit, vznikla široká koalice proti němu v čele s USA. Vojsková porážka Saddámovy Iráku signalizovala cosi opravdu nového a v těchto poměrech i Organizaci pro osvobození Palestiny Jásira Arafata postupně došlo, že éře otevřeného terorismu už odzvonilo a světu vládnou hesla jako mír, smíření či dohoda.

V Izraeli to Peres vnímal jako šanci, kterou je třeba využít. Následovala mezinárodní konference v Madridu (tu odmítal ještě předchozí premiér Jicchak Šamir), v roce 1993 dohody z Osla a slavná scéna na trávníku před Bílým domem, kde si potřásli rukama Šimon Peres, Jicchak Rabin i Jásir Arafát, a o rok později společná Nobelova cena za mír.

Od té doby se výraz „nový Blízký východ“ pojí s tím, co si Peres vysnil, přesněji řečeno s tím, jak to prezentovala mediální zkratka. A později i s tím, že dohody z Osla nevedly k mírové koexistenci dvou států, židovského a palestinského, ale k dalším vlnám teroru, a proto i k izraelské neochotě pro další ústupky (posledním bylo stažení z Gazy v roce 2005) či pro ustavení palestinského státu. Je to cosi, nač někdo vzpomíná s nostalgií jako na promarněnou šanci, ale většina Izraelců spíše jako na riskantní a nevydařený experiment, který ustrnul.

Jak vypadá „nový Blízký východ“ – skutečný, ne ten vysněný – v čase Peresovy smrti? Nad tím se v deníku *The Jerusalem Post* zamýšlí Caroline Glicková.

VZNIKÁ NOVÁ SÝRIE

Aniž by se snad Glicková chtěla Šimonu Peresovi vysmívat, konstatuje, že „nový

Blízký východ“ přichází až se smrtí státníka, který ten termín – v jiném kontextu a s jinými úmysly a cíli – pomáhal razit. Autorka patřila ke kritikům Perese a jeho politiky. V textu ji ale nekritizuje. Jednak z piety, ale hlavně proto, že aktéry nynější podoby „nového Blízkého východu“ vidí v jiných osobnostech – i jiných státech, než je Izrael.

Pro „nový Blízký východ“, o kterém píše Glicková, není směrodatný ani židovsko-arabský konflikt, ani izraelsko-palestinská jednání o míru, ani jejich postupný krach či vyvanutí, ba ani „arabské jaro“ a brutální chaos, jaký při-

Šimon Peres v roce 2000. Foto archiv.

neslo. Tím směrodatným jsou nově rozdané strategické a mocenské karty. Ke klíčovým charakteristikám patří zaprvé vycouvání Obamovy Ameriky z angažmá v regionu i ze zájmu o něj. Zadruhé je to stmelení účelového spojení Rusko – Írán – Sýrie (Asadova) – Hizballáh, které se utváří kolem šiitské osy na Blízkém východě. Oba trendy spolu úzce souvisí: jeden podmiňuje druhý.

Hlavním a nejnápadnějším hybatelem je to, co se děje v Sýrii a kolem ní. „Vynořuje se nová Sýrie. A s ní se představuje nový Blízký východ a svět,“ píše Glicková. „Náš nový svět není mírumilovný ani stabilní. Je to nelítostné místo.“ Nová Sýrie se podle ní rodí na ruinách města Aleppo, přesněji jeho východní části, kterou od roku 2012 kontrolovali Američany podporovaní rebelové, ale teď ji bombardují ruské a syrské letouny. Těžko odhadnout, jak dlouho východní Aleppo obklíčené silami Rusů, Íránců, Hizballáhu a syrského režimu ještě vydrží, ale že nakonec padne, je jen otázkou

času. A s jeho pádem ovládne osa Rusko – Írán – Hizballáh – Asad definitivně celou západní Sýrii.

Když se ruský prezident Vladimir Putin vložil do konfliktu v Sýrii, pokračuje Glicková, došlo mu, že dosavadní způsob boje vede k permanentní válce. Proto změnil strategii směrem k depopulaci a etnickému čištění oblastí držených rebely. A zároveň tam začaly Írán a Hizballáh „importovat“ šiity z Iráku a Íránu. To vede k tomu, že jakmile padne Aleppo, zavládne v oblasti pod kontrolou Asada, Íránu, Hizballáhu a Ruska relativní klid. Přijetím této strategie se Putin vyhnul tomu, před čím ho varoval prezident Barack Obama, totiž že zařídne do močálu. Místo toho využil válečné angažmá k přeměně Ruska v dominantní velmoc ve východním Středomoří – a ještě na náklady Ameriky.

PUTIN DOSTAL ŠANCI

Izrael ale více zajímá protihodnota, kterou za svou pomoc Asadovi v Sýrii Moskva dostává od Íránu a Hizballáhu. Už v září oběhla svět zpráva, že ruská letadla mohla využít základny v Íránu. Bylo to poprvé od druhé světové

války, kdy Írán poskytl své základny zahraniční armádě. Nyní ratifikoval ruský parlament smlouvu se Sýrii, která Rusku zajistí stálou leteckou základnu Hmímím (vedle už existující námořní v Tartúsu). A když se teď Rusko udobřilo s Tureckem po loňské roztržce, podle Glickové je tím zpochybněna i schopnost NATO kontrolovat Rusko z letecké základny Incirlik.

Úhrnem: Amerika ztratila kontrolu nad oblastí. Obama nechal spálit Sýrii. Nechal Írán a Hizballáh, aby ji změnil ve svou kolonii. Nechal Putina, aby změnil Středomoří v ruské jezero. Tak vypadá „nový Blízký východ“. Izrael nemá problém s Putinem. Putin není instantně nepřátelský k Izraeli, jako byli sovětsí vůdci. Je oportunista. Jako takovému mu Obama poskytl šanci, když loni prosadil dohodu s Íránem, a Putin se té příležitosti chopil. Problém je v tom, že Rusko Izrael neohrožuje, ale Írán jako člen aliance s ním ano.

ZBYNĚK PETRÁČEK

HORŠÍ NEŽ OBAMA ...a další události

/Vybráno z českých médií/

„Pro vědecký výzkum je potřeba používat racionální vědeckou metodu, protože jinak upadneme do pouhého fantazírování. Víra je potřebná proto, že člověk má také svou duchovně podstatu; například i zcela nehmotné svědomí. Víra je nutná pro to, aby člověk konal v životě spíše dobro než zlo. Jinak totiž lidé upadají do Darwinovy pasti přírodního výběru, který je zcela amorální. Strašlivé konflikty 20. století jsou toho dokladem. Nemáme žádnou záruku, že se takové hrůzy nebudou – možná v ještě v rafinovanější míře – opakovat v blízké budoucnosti. V posledních pěti letech Evropa začíná nápadně hnědnout; dokonce už i zde v Česku fašisté začínají vystrkovat růžky. K mému úžasu se nenávisť vůči Židům opět vynořuje i v zemích, kde se připravoval či přímo odehrával holokaust. Protože jsem zažil nacistické běsnění, tak žasnu nad tím, že o pouhých 70 let později vypadávají ze skříní opět kostlivci Hitlerů, Stalinů a jim podobných masových vrahů,“ uvedl v rozhovoru pro Týdeník Květy významný astronom, astrofyzik a popularizátor vědy Jiří Grygar. (6. 10.) ■ Pripomínat a oživit historii Židů v Klatovech si vzal za cíl nově vzniklý spolek Synagoga Klatovy. O své činnosti dal poprvé vědět na veřejné akci, která se konala v sobotu v Galerii 172 v Klatovech. „Šlo o vzpomínkovou akci, kterou jsme pořádali z několika důvodů. Bylo to připomenutí si 140 let od zasvěcení klatovské synagogy a 145 let od založení židovské obce a židovského hřbitova v Klatovech. Představili jsme také náš spolek, naše záměry a činnost,“ uvedl předseda spolku František Škůrek. (Klatovský deník, 6. 10.) ■ „Zítřka v 10 hodin vysvětlí biskup Pavel Posád nový svitavský zvon. Dílo zvonáře Michala Votruby má jméno Beatus Engelmar a ponese nápis ‚O milosrdenství budu zpívat na věky‘. Jeho vznik inspirovala osobnost pátera Huberta Engelmara Unzeitiga, rodáka z nedalekého Hradce nad Svitavou, který se za války z kazatelny zastal pronásledovaných Židů. Zahynul v koncentračním táboře a nedávno ho katolická církev prohlásila za blahověčeného. (MF DNES, 7. 10.) ■ V Izraeli se ve středu, v den jednoho z nejvýznamnějších židovských svátků, snížila koncentrace škodlivých plynů o 90 procent. O Dni smíření – Jom kipur – kromě jiného nevyjíždějí auta, nevysílá televize ani rozhlas a jsou zavřeny obchody. Letos se oslavy konaly od úterního do středečního večera. Izraelský úřad ochrany životního prostředí oznámil, že v největších městech Tel Aviv

a Jeruzalém i v jejich okolí klesly ve středu hodnoty oxidů dusíku ve srovnání s dny běžné dopravy o 90 procent. Zlepšení kvality ovzduší na Den smíření dosvědčuje, že doprava je ve velkých městech hlavním zdrojem znečištění ovzduší. (ekolist.cz, 14. 10.) ■ Před budovou semilského muzea slavnostně odhalili pamětní desku věnovanou památce židovských občanů z blízkého okolí Semil, kteří byli během druhé světové války perzekvováni. Aktu se kromě dalších hostů zúčastnil velvyslanec Státu Izrael Gary Koren. Odhalení pamětní desky současně otevřelo výstavu *Židé a Semily* připravenou v semilském muzeu ve spolupráci se Státním okresním archivem Semily a také výstavu *Historie Židů v Čechách a na Moravě, Zmizelí sousedé a Pochta dětským obětím holokaustu*, které zapůjčilo Židovské muzeum v Praze. Během zahájení přednášel Pavel Jakubec na téma *Židé a Semily* a osvětlil návštěvníkům spojitost známého rodu Schönfeldů, do něhož náleželi třeba i spisovatelé Pavel Tigris a Ivan Olbracht. (Krkonošský deník, 14. 10.) ■ Bývalá nádražní budova, která už slouží jen jako železniční zastávka, je nyní spíše zastrčeným místem Holešovic. Jedinou připomínkou osudu bubenského nádraží zatím zůstává instalace *Brána nenávratna* sochaře Aleše Veselého v podobě dvacetimetrové koleje zdvižené k nebi. Na jaře příštího roku by se ale mělo začít pracovat na rekonstrukci nádražní haly, ve které má vzniknout Památník ticha. Tedy místo, které bude připomínat nejen historii nádraží a osudy Židů, ale také současná témata, o kterých by veřejnost neměla mlčet. Podle feditele organizace Památník Šoa Pavla Štingla by přestavba měla být hotova na podzim roku 2018. praha.iDNES.cz, 17. 10.) ■

„Trump je snad jediný, kdo je ještě horší než Obama. Obama je dobrý chlap. Ale do dnešního světa se prostě nehodí. Teď o něm řeknu jednu neomalnost, i když neomalný jazyk nemá rád: On je Evropan. To je to nejhorší, co já osobně mohu o prezidentovi USA říci. Evropa může být Evropou, dokud je Amerika Amerikou. Evropa může udělat chybu – a Američané jí přijdou na pomoc. Ale jestliže by se Amerika stala Evropou, Evropa si už nemůže dovolit být Evropou. Jinak řečeno, Evro-

pa si může dovolit být nezodpovědná, protože Američané ji přijdou zachránit. Ale když bude nezodpovědná i Amerika, kdo tu Evropu zachrání?“ řekl mimo jiné akademik, bezpečnostní expert a šéf Centra pro studium národní bezpečnosti Haifské univerzity Dan Schueftan v rozhovoru pro Právo. (20. 10.) ■ Areál bývalé továrny Oskara Schindlera v Brněnci na Svitavsku prohlásilo ministerstvo kultury památkou. Rozhodnutí zatím není pravomocné. V současnosti jsou staré tovární budovy ve špatném stavu, mnohým chybí střecha, některým i části zdí. V areálu by měl vzniknout památník holokaustu. (čt24.cz) ■ Kniha Vladimíra Ševely *Český krtek v CIA* (Prostor, Praha 2015) je vynikající biografie komunistického špiona Karla Köchera. Dramatický příběh z našich moderních dějin dal dohromady Vladimír Ševela, novinář, jenž tu zmapováním tun archivního materiálu a hodinami rozhovorů se zástupy pamětníků včetně samotného Köchera opravdu strčil do kapsy mnoho našich historiků. Navíc tam, kde autor neví, přizná to. Kde existuje víc verzí, předkládá je bez komentáře. Nemoralizuje, ale fakta hovoří jasně. Proto také špion s autorem přerušil styky. Asi čekal oslavný paján na svou kágébací kariéru. (Host, 21. 10.) ■ Předsedovi Národní demokracie Adamu B. Bartošovi včera Okresní soud v Jihlavě potvrdil roční podmínku s odkladem na dva roky za protizidovský text v Polně. U nejdejšího místopředsedy strany Ladislava Zemánka soud upustil od potrestání. Rozsudek není pravomocný, obhájce si ponechal lhůtu pro podání odvolání. Oba obžalovaní jsou podle soudkyně Terezy Jedličkové jako spolupachatelé vinní tím, že text, který předtím společně vytvořili, nechali u hrobu Anežky

Hrůzové v Polně s úmyslem hanobit židovský národ a vyvolat vůči němu nenávisť. Na ceduli, kterou Bartoš se Zemánkem připevnili na oficiální informační tabuli, byl text: „Její smrt český národ semkla a s naléhavostí mu ukázala nutnost řešení židovské otázky. Židovská otázka nebyla dosud uspokojivě vyřešena.“ Oba potom text publikovali na veřejně přístupných internetových stránkách. Na oba muže podal trestní oznámení Michal Doležel, brněnský radní za hnutí Žít Brno. Policie následně za pomoci odborníka na extremismus dospěla k závěru, že jde o podněcování nenávisli vůči Židům. (Jihlavský deník, 21. 10.)

jd, ilustrace Jiří Stach

Kalendárium

Před **110 lety, 14. listopadu 1906**, se v uherské Trnavě narodil slovenský herec **MARTIN GREGOR** (pův. jm. Martin Guttman, zemřel 29. června 1982 v Bratislavě. Jeho otec, profese klempíř, odejel s cirkusem a živil se jako hudební klaun. V roce 1923 absolvoval průmyslovku a do roku 1931 pracoval jako soustružník. V letech 1932–1940 byl členem činohry Slovenského národního divadla. V roce 1940 ho pro jeho židovský původ propustili, v roce 1944 jej internovali. Prošel čtyřmi koncentračními tábory (Osvětim, Rydultowy, Mauthausen a Gusen). Po skončení druhé světové války se stal opět členem Slovenského národního divadla (v letech 1949–1952 byl i jeho ředitelem, v letech 1967–1970 pak šéfem jeho činohry. Celkem vytvořil 190 postav na jevišti a mnoho dalších v rozhlasu, filmu a televizi (např. *Transport z ráje*, *Obchod na korze*).

Martin Gregor jako holič Katz v oscarovém filmu Kadára a Klose *Obchod na korze*. Foto archiv.

Před **100 lety, 21. listopadu 1916**, zemřel v schönbrunnském zámku ve Vídni **FRANTIŠEK JOSEF I.**, rakouský císař, český a uherský král (nar. 18. 8. 1830), za jehož vlády zažili Židé žijící v jeho mnohonárodnostní rakousko-uherské říši dosud nebyvalý rozkvět a prosperitu. „Není divu, že ho nazývali hebrejským akronymem ‚HaKiReH‘ (vznešený císař), a dokonce mu napůl v žertu říkali jidiš podobou jeho jména ‚Fraitm-Jossel‘,“ podotýká k tomu politolog Šlomo Avineri.

Dne **17. listopadu** uplyne **80 let** od úmrtí **ERNESTINY SCHUMANN-HEINKOVÉ** (15. 6. 1861 Praha-Libeň–17. 11. 1936 Hollywood), hvězdy operních scén první třetiny 20. století. Ernestine se narodila v Libni bývalému kavaleristovi Hansi Rösslerovi a jeho manželce židovského původu Charlottě Goldmannové. Roku 1892 debutovala v Londýně na mezinárodní scéně. Zlom v její kariéře představovalo americké turné, během něhož zpívala v Chicagu a roku 1898 poprvé i v Metropolitní opeře, kde od následujícího roku působila stabilně po více než tři dekády. Roku 1908 přijala americké občanství. Svůj život, který ukončila leukemie, spojila nejen

s řadou operních rolí, ale také postupně se třemi manželi.

Před **75 lety, 24. listopadu 1941**, přijel do židovského ghetta v Terezíně první transport. Jednalo se asi o stovku mladíků, kteří tvořili předvojovou jednotku určenou pro těžkou práci při budování ghetta. „Předvoj (*Aufbaukommando* dle Němců, AK pro Židy) byl složen výhradně z mladých mužů vybraných z pracovního seznamu a ti dostali informaci, že se na víkendy budou moci vracet domů a předávat plat rodinám v Praze,“ píše k tomu Ruth Bondyová.

Před **30 lety, dne 7. listopadu 1986**, zemřel v Paříži československý komunist, diplomat a politik **ARTUR LONDON** (nar. 1. 2. 1915 Ostravě). Jako přední komunist a člen interbrigád ve španělské občanské válce se A. London účastnil i francouzského protinacistického odboje, byl zatčen a vězněn v Mauthausenu. Po válce žil ve Francii, roku 1948 se vrátil do Československa, kde působil jako tajemník ministra zahraničí Clementise. Roku 1951 byl svými dosavadními kolegy zatčen a jako „sionista a kosmopolita“ obviněn ze špionáže a titoismu. Vynucené doznání bylo použito například proti marseilleskému konzulovi Vladimíru Vochočovi (viz článek v tomto čísle). V procesu s Rudolfem Slánským unikl trestu smrti a dostal doživotí, roku 1956 byl zproštěn viny a roku 1963 odešel do Francie.

Dne **26. listopadu** se v Lisabonu dožívá **95 let** básník, prozaik, esejista, překladatel, divadelní a televizní pracovník **FRANTIŠEK LISTOPAD** (pův. jménem Jiří Synek), jenž během války žil v ilegality a po únoru 1948 odešel do emigrace, nejprve do Francie a poté nalezl nový domov v Portugalsku. V Lisabonu byl ředitelem Národního divadla a založil vysokou divadelní a filmovou školu. Nikdy však nepřestal s českým prostředím spolupracovat: po roce 1989 tu vydával knihy, přednášel v Brně na JAMU. V letech 2011–2012 vydalo nakl. Dauphin Listopadovy dvousvazkové spisy, které zahrnují veškerou jeho poezii z let 1943–1981 a 1991–2012. Ke krásnému výročí přejeme: *Ad mea veesrim šana!*

(am, ra)

„SOUDIL JSEM JINAK...“

(dokončení ze str. 15)

Když se v lednu 1950 chtěla vrátit, komunistické úřady jí zamítly zpáteční vízum. Bývalý konzul zůstal sám a bez zaměstnání. Obživu získával z honorářů za externí spolupráci s MZV a Akademii věd.

Jakkoli Vladimír Vochoč nepatřil k provořadým nepřátelům komunistického režimu, Státní bezpečnost se o něj začala zajímat poté, co se jeho jméno objevovalo v mučením vynucených výpovědích zatčených představitelů západní emigrace a bývalých interbrigadistů – „agentů Západu“. Nakonec ho 20. září 1953 zatkla a krajská prokuratura ho poté obžalovala z „velezrady“ a odsoudila k 13 letům vězení a propadnutí jmění.

Vladimír Vochoč si odpykal šest let a osm měsíců v neblaze proslulém nápravném zařízení ve Valdicích. Když nastoupil trest, bylo mu 60 let, trpěl revmatismem, ischiasem a zimomřivostí, měl sedm dioptrií a byl částečně nedoslýchavý. Během věznění se s ním manželka na dálku rozvedla. Byl propuštěn až v květnu 1960 v rámci amnestie, jeho rozsudek byl zrušen v roce 1964 s tím, že „nedošlo naplnění skutkové podstaty“ obvinění. Nastěhoval se k dceři z prvního manželství, která bydlela v pražských Holešovicích v podkrovním bytě (bez příslušenství), žil jen z malé penze. V žádosti o pomoc komisi sociálního zabezpečení mj. napsal: „Šetřím na tramvaji do knihovny, obědvám housku a jablko, nepiji, nekouřím.“ Navíc musel ještě splácet dluhy, které mu zbyly z Marseille a Londýna. Stihl se však ještě jednou oženit s Trudou Krausovou, vdovou po svém příteli Františkovi. Zemřel roku 1985 ve věku 91 let, je pohřben v rodinné hrobce v Třebouchovicích pod Orebem.

Na fotografii z Marseille ho vidíme jako elegantního gentlemana v kulatých brýlích, s vysokým čelem. Přimhouřenýma očima a mírně nadzvednutým koutkem úst (prý neustále kouřil) připomíná cynického detektiva tvrdé americké školy, rozhodně ne tuctový typ ministerského úředníka, zvyklého jen poslouchat. Lze si též představit, že svou „neúředností“ a lpěním na jiných hodnotách, než je plnění příkazů, úředníky všeho druhu dráždil. Určitě nebyl žádný svatý, jenže odvahu ke slově „Než soudil jsem o tom všem jinak“ a činům z nich vyplývajícím mělo v těch tragických dobách jen málo lidí – a právě takoví si ocenění Spravedlivý mezi národy zaslouží. ALICE MARXOVÁ

Jišaj Sarid LIMASSOL

■ Thriller z prostředí izraelských tajných služeb získal řadu ocenění, nejvýznamnější je zřejmě francouzská Le Grand Prix de Littérature Policière. Hlavní hrdina, vyšetřovatel izraelské tajné policie, se denně setkává s hrozbou terorismu – jeho povinností je bránit a předcházet útokům. Práce ho zcela pohlcuje, ale zákonitě i mění, neboť vyšetřovací metody jsou někdy velmi drsné. Na začátku příběhu dostává nový, mimořádný úkol, o jehož hlavním cíli není zpočátku přesně informován. Při této práci se náhle stírají jasné hranice mezi vyšetřovatelem a vyšetřovaným, přítelem a nepřítelem, kdy nebezpečí nepředstavují jen arabští sebevražední teroristé, ale možná i židovská intelektuálka a její přítel, nemocný arabský básník. Hrdina přestává vnímat svět černobíle a dostává se tak do neřešitelného morálního díl ematu.

Vydalo nakl. Práh v Praze roku 2016. Z hebrejštiny přeložila Lenka Bukovská. 156 stran, dop. cena 249 Kč.

SPIRITUS IRATUS

ALOYS SKOUMAL/výbor z díla

■ Kniha představuje průřez literárním dílem Aloyse Skoumala (1904–1988) od mladického zjitřeného vyznání z dvacátých let po literárněhistorický esej a trs rukopisných aforismů z let sedmdesátých. Do vymezeného žánrového spektra spadají epigramy, vlastní verše, deníkové záznamy, významný proslov na 1. sjezdu českých spisovatelů a různé odstíněné a kopicované výklady osobností literatury i kulturněhistorického prostoru. Pestrý textový materiál je rámcově uspořádán do dvou celků. První z nich obsahuje texty literárněhistorického a kritického charakteru, většinou doslovy a jubilejní medailony. Druhá část svazku představuje Skoumala spisovatele – epigramatika, satirika a pohotového glosátora. Časově i tematicky je tato část spojena se Skoumalovým deníkem z let 1955–1956.

Vydalo nakl. Torst v Praze roku 2016. 464 stran, dop. cena 444 Kč.

IZRAELSKÁ KULTURA

Z listopadové nabídky akcí hostujících izraelských umělců upozorňujeme například na následující:

■ **Omer Avital Quintet: 7. 11.** od 19.30 se v Divadle U Hasičů (Římská 45, Praha 2) koná koncert jazzového basisty, skladatele i kapelníka Omera Avitala, který hraje i na oud a je považován za průkopníka v kombinaci jazzu s nespočetnými prvky world music. V Praze představí své poslední album *Abutbul Music*.

KNIHY VÝSTAVY UDÁLOSTI

Magrisova kniha o Josefu Rothovi (Sefer 2010).

■ V rámci Izraelských dnů na Masarykově univerzitě v Brně se v univerzitním kině Scala (Moravské nám. 3, Brno) koná dne **7. 11.** od 18.00 projekce tragikomedie *Poznámka pod čarou* režiséra Josepha Cedara.

■ **Asaf Avidan:** Tento oblíbený písničkář vystoupí **18. 11.** ve 20.30 v MeetFactory (Ke Sklárně 15, Praha 5).

■ **Dva světy/Jeden svět: 17. 11.** od 18.30 se v Divadle Jiřího Myrona v Ostravě koná premiéra baletu *Dva světy/Jeden svět* na choreografii tří významných umělců Jiřího Kyliána, Ohada Naharina a Itzika Galiliho a hudbu Steva Reicha, Michaela Gordona a Maurice Ravela. Další představení se konají **19. a 24. 11.** (více info na www.ndm.cz).

■ **Gadi Stern: 30. 11.** od 19.30 se na Nulselské radnici (Táborská 30, Praha 4) uskuteční koncert mladého izraelského pianisty Gadiho Sterna, jenž je vedle svého působení v triu Shalosh i zdatným sólistou.

■ Koncert z tvorby židovských autorů v diaspoře a moderním Izraeli se konají **27. 11.** v 16.00 v aule brněnské JAMU a o den později, **28. 11.**, od 18.30 v sále ZUŠ V. Kaprálové (Palackého 70, Brno). Koncertní díla soudobých izraelských skladatelů ve spolupráci s českým Ensemble Moscheles a dirigentem Barakem Talem přijdou do Brna osobně představí izraelští skladatelé Yuval Avni, Ayal Adler a Uri Brenner.

PŘEDSTAVENÍ JIDIŠ VE TŘECH

■ Představení jidiš hudby, jež připravila Hana Frejková, se v listopadových koncertech odehraje i s trubkou. Účinkují jako obvykle Hana Frejková a Marianna Borecká (zpěv), Milan Potoček (klarinet), Slávek Brabec (akordeon), ale též Jan Meduna (trubka). Představení se konají **5. 11.** od 19 hodin v Trutnově v Koncertní síni Bohuslava Martinů u příležitosti festivalu Devět bran, dne **9. 11.** od 19.00 v Třeboni u příležitosti pokládání Kamenů zmizelých (Dům Štěpánka Netolického, Masarykovo nám.) a dne **29. 11.** v pražském Divadle v Dlouhé.

TEPLICKÝ CIMES

■ Spolek Ulpan Teplice pořádá pod záštitou velvyslanectví Státu Izrael Dny židovské kultury – Teplický cimes. Bohatý program ve dnech **3.–20. 11.** zahrnuje mj. divadelní představení na motivy knihy Ladislava Fukse *Pan Theodor Mundstock*, čtení z textů Egona Erwina Kische, představení Činoherního studia Ústí nad Labem v podání J. A. Haidlera *Chudí v Lodži*, projekci snímku *Saulův syn*, přednášku o klezmeru, přednášku na téma *Židé a káva* či besedu s režisérem Arnoštem Goldflamem. Program naleznete na stránkách www.teplicky-cimes.cz.

CENA FRANZE KAFKY PRO CLAUDIA MAGRISE

■ Laureátem letošní Ceny Franze Kafky se stal italský spisovatel Claudio Magris, jenž byl v Praze zvolen mezinárodní porotou. Překladatel, germanista a esejista Magris se narodil v roce 1939 v Terstu, který býval součástí habsburské monarchie, a tomuto regionu se též ve svých fundovaných a přítomných dílech často věnuje. Nejvíce se Magris proslavil textem na pomezí románu, eseje, deníku a autobiografie s názvem *Dunaj*, který vyšel roku 1986 (česky 1992 v překladu Kateřiny Vinšové a Bohumíra Klípy). Židovskou kulturou a tradicí oblasti se přímo zabývá v práci *Daleko odkud: Joseph Roth a východožidovská tradice* (již roku 2010 vydalo nakladatelství Sefer). V češtině je dále k dispozici řada dalších Magrisových beletristických knih, například *Poslepu* (č. 2011) a dílo o kulturních a literárních dějinách – *Habsburský mýtus v moderní rakouské literatuře* (č. 2002).

Mezinárodní literární Cenu Franze Kafky uděluje Společnost Franze Kafky od roku 2001. Jejimi dosavadními nositeli jsou spisovatelé Philip Roth, Ivan Klíma, Péter Nádas, Harold Pinter, Haruki Murakami, Yves Bonnefoy, Arnošt Lustig, Peter Handke, Václav Havel, John Banville, Amos Oz, Jen Lien-kche a Eduardo Mendoza.

ŽIDOVSKÁ OBEC V PRAZE

(Maiselova 18, velký sál)

Káva o čtvrté

■ V úterý **15. listopadu** přijal naše pozvání významný internista, onkolog a hematolog prof. MUDr. **Pavel Klener**, DrSc.

■ Ve středu **23. listopadu** k nám zavítá prof. Mgr. **Martin C. Putna**, Dr., literární historik, kritik a pedagog.

Srdečně zveme. Kavárna je přístupná od 14.30, zahájení programu přesně v 15.30. Přípravil a moderuje Honza Neubauer.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁVÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE****Auditorium**

(Maiselova 15, 3. patro)

■ Není-li uvedeno jinak, začínají pořady v 18 hodin a je na ně volný vstup.

■ 2. 11.: **Responza**. Přednáška historičky Lenky Blechové z Historického ústavu AV ČR se zaměří na žánr, který provází rabínskou literaturu od nejstarších dob dodnes. Jsou jim responza neboli rabínská dobrozdání.

■ 7. 11. v 17:00: **Tancuj a zpívej!** Uvedení nového stejnojmenného CD dětského sboru Lauderových škol při Židovské obci v Praze. Nové CD *Tancuj a zpívej!* obsahuje písně k židovským svátkům, které na klasické nápěvy otextovala Vida Neuwirthová a zaranžovala Helena Ester Divecká. Účinkuje dětský sbor LŠ pod vedením H. E. Divecké.

■ 10. 11.: **Karaité, Samaritáni, drúzové**: Kdo jsou a jaká je jejich role v izraelské společnosti. Přednáška Jana Neubaera.

■ 24. 11.: **Židovské motivy v českém hraném filmu**. Další díl z cyklu Alice Aronové se soustředí na téma pocitů viny z přežití šoa a dvě filmová zpracování novel A. Lustiga od režiséra Antonína Moskalýka: *Dita Saxová* (1967) a *Modlitba pro Kateřinu Horovitzovou* (1965). Projekce: *Dita Saxová*.

■ **Nedělní program pro děti a jejich rodiče**: 13. 11. ve 14:00: **Jak se žilo v biblikách dobách?** Prohlídka: Staronová synagoga. Jednotné vstupné 50 Kč.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁNÍ
A KULTURU ŽM V PRAZE**

Maiselova synagoga

(Maiselova 10, Praha 1)

■ 1. 11. v 18:00: **I viděl Bůh, že je to špatné**. Prezentace stejnojmenné novely Otty Weisse, která je jedinečným literárním počinem a zároveň silným osobním svědectvím historického významu. Otto Weiss tuto knihu napsal v Terezíně v roce 1943 a kresbami ji doplnila jeho dcera Helga. Knihu uvede Helga Hošková, rozená Weissová, a vybrané ukázky přečte Josef Somr. Knihu bude na místě k prodeji. Vstup volný.

**KULTURNÍ
POŘADY**

Píseň písní na ilustraci Antonína Procházky, 1935. © ŽMP.

■ 3. 11. v 19:00: **Kvarteto Apollon**. Koncert jednoho z předních českých smyčcových kvartet. Na programu jsou skladby Františka Xavera Richtera; Erwina Schulhoffa; Maurice Ravela. Vstupenky lze zakoupit v předprodeji v Maiselově synagoze, v Infocentru ŽMP (Maiselova 15, Praha 1), v síti Ticket Art a na webových stránkách ŽMP. Vstupné 230/150 Kč.

■ 8. 11. v 18:00: **Peroutka sem, Peroutka tam**. Bylo předválečné Československo slovanským národním státem, v němž Židé byli trpěnou menšinou? Stál Ferdinand Peroutka pro, nebo proti tomuto názoru? Na tyto a další otázky se v rozhovoru s publicistou a redaktorem Českého rozhlasu Plus Janem Fingerlandem pokusí odpovědět publicista Adam Drda. Večer se koná ve spolupráci s projektem Diskuse v Maislovce.

■ 9. 11. v 19:00: **Munich '72 and Beyond**. Projekce dokumentárního filmu, po níž následuje diskuse s autory. Na počátku září roku 1972 proniklo osm palestinských teroristů do olympijské vesnice a zajali a následně zavraždili jedenáct členů izraelského týmu. Dokument na základě nových informací mapuje tuto tragickou událost i snahu pozůstalých po uznání památky obětí. Režie: Stephen Crisman. V angličtině. Vstup volný.

■ 15. 11. v 19:00: **Devět bran do světa chasidské mystiky**. Z nového vydání (Avatar 2016) legendární knihy od Jiřího Langera *Devět bran* čtou Vladimír Javorský a Alexandr Popov, které svou hudbou doprovází písničkář a výtvarník Miroslav Kemel. Kniha bude na místě k prodeji. Vstup volný.

■ 22. 11. v 18:00: **Poznamenaný disentem**. Třetí řada pamětnického cyklu *Naše 20. století* přináší sérii příběhů zdejších Židů v druhé polovině 20. století. Pozvání přijal Daniel Kumermann (*1951), bývalý český

velvyslanec v Izraeli. Přípravou pro jeho diplomatickou kariéru mu byly mj. studium angličtiny a filosofie jakož i zaměstnání skladníka a myče oken, k němuž ho odsoudil podpis Charty 77. O zákrutech jeho života s ním bude mluvit Petr Brod. Vstup volný.

■ 28. 11. v 18:00: **Setkání s Karlem Poláčkem**. Díky velkorysému daru paní Z. Bílkové ŽMP získalo do svých sbírek konvolut mimořádných materiálů souvisejících s osobností Karla Poláčka a jeho přítelkyně Dory Vaňákové (viz *Rch* 7/2016). U této příležitosti přiblíží Poláčkův život a tvorbu Jan Tydlitát a Arnošt Goldflam, kteří stáli u zrodu festivalu Poláčkovo léto. Návštěvníci se mohou těšit i na projekci Goldflamova snímku *Patriot života Karel Poláček* z roku 1983 a snímek *Okresní město Karla Poláčka* z roku 1994. Vstup volný.

**ODDĚLENÍ PRO VZDĚLÁNÍ
A KULTURU ŽMP V BRNĚ**

(tř. Kpt. Jaroše 3, Brno)

■ 8. 11. v 17:00: **Synagoga v novém**. Komentovaná podzimní prohlídka opravené brněnské synagogy v ulici Skořepka 13. Vstupné 30 Kč.

■ 10. 11. v 18:00: **O magii slov a slovíček s profesorem Antonínem Přidalem**. Beseda se spisovatelem, novinářem, básníkem, dramaturgem, vysokoškolským pedagogem a překladatelem Antonínem Přidalem. Moderuje Erika Bezdíčková. Vstupné 30 Kč.

■ 15. 11. v 18:00: **Rozdílné přístupy a představy v rámci praktikování judaismu**. Přednáška Chaima Kočího, předsedy Chevra kadiša ČR, která rozkrýje různé směry v rámci židovské rituální praxe. Vstupné 30 Kč.

■ 20. 11. v 10:30: **Alefbet**. Kreativní dílna pro děti s dospělým doprovodem, při níž se účastníci seznámí s hebrejskými písmeny a zkusí si vyrobit vizitku. Sál Turistického a informačního centra ŽOB na židovském hřbitově v Brně-Židenicích. Vstup 30 Kč.

■ 22. 11. v 18:00: **„Pojd', milý můj...“** Michal Bušek, kurátor právě probíhající výstavy v pražské muzejní Galerii Roberta Guttmanna, se ve své přednášce zaměří především na nejznámější výtvarná zpracování *Písně písní* a její nejvýznamnější česká a zahraniční bibliofilská vydání. Vstupné 30 Kč.

■ 24. 11. v 17:00: **Rodina Bauerova**. Přednáška Jany Čipákové o významné rodině zakladatelů cukrovnického impéria na Moravě – Bauerových. Společenský sál v Dominikánské ulici. Vstupné 20 Kč.

■ Celý listopad můžete v sále OVK Brno zhlédnout výstavu *Wergelandův odkaz – Jak se žilo Židům v Norsku mezi lety 1851–1945*, která vypráví příběh židovského přistěhovalectví do Norska. Výstava je přístupná ve dnech programových akcí a po předchozí telefonické domluvě. Vstup volný.

LAUDEROVY ŠKOLY V PRAZE

■ Purimová sbírka: Za 5135 Kč, které jsme vybrali při loňském Purimu, pořídila před Jom kipur em mládežnická vesnice ORT v Hodajot sadu sidurů pro oslavu bar a bat micva své 7. třídy. V této vesnici se vzdělávají děti z izraelských rodin ze znevýhodněného sociálního prostředí. Z toho, že náš dárek přinesl užitek, máme velkou radost.

■ Dne 5. října se setkali studenti Couven-Gymnasia z Cách s našimi sestřany, septimány a oktávány. Po krátkém seznámení a oťukání se ve třech jazycích (němčině, francouzštině a angličtině) provedli naši studenti hosty po škole a na závěr prvního setkání všichni zhlédli dva krátké filmy – o Couven-Gymnasiu a jejich projektu o Fredym Hirschovi.

■ V listopadu se koná rodičovská kavárna, jejímž tématem bude Děti a hygiena používání mobilních telefonů a IT. Tento problém se již rozhodlo systematicky řešit i vedení školy, neboť mobilní telefony dokážou zcela spolehlivě likvidovat koncentraci (nejen) žáků a situace se zhoršuje – zvláště tristní je u menších dětí. Nadále bude používání telefonů podléhat přesně stanoveným pravidlům, o nichž jsou děti i rodiče informováni. *ls*

SPOLEČNÝ ŠABAT

■ V listopadu se pražská komunita (v širším pojetí nejen členů obce) poprvé připojí k akci The Shabbat Project, tedy společně celosvětově oslavě šabatu. Jejím účelem je mimo jiné přiblížit oslavy tohoto svátku těm, kdo je ještě nezažili, a současně rozšířit povědomí o židovských náboženských tradicích. Akci, jež se koná ve dnech 10.–12. 11., bude předcházet přednáška rabího D. Mayera a Y. Nepalové na téma šabat (6. 11.). Ve čtvrtek 10. 11. večer budou ženy všech generací plést z připraveného těsta chalu. V pátek 11. 11. proběhne společně přivítání šabatu pro celou obec v Jeruzalémské synagoze, po ní následuje večere v restauraci Šalom. V sobotu 12. 11. ráno se všichni sejdou na ranní bohoslužbu ve Staronové synagoze, po modlitbě se koná kiduš, oběd a mincha. Večer se uskuteční společná havdala spojená s koncertem francouzského zpěváka Chaoula Spingarna. Po celý šabat budou přítomni rabíni David Peter a Jehuda Ješarim z Izraele s rodinami.

Na akci je nutná registrace na adrese www.theshabbosproject.org/en/prague. *ep*

POZVÁNKA NA PŘEDNÁŠKU

■ Srdečně zveme na další setkání v rámci semináře moderních židovských dějin, který pořádá Ústav pro soudobé dějiny AV ČR s francouzským institutem CEFRES a ve spolupráci s Židovským muzeem. Naším vzácným hostem bude Jan Zouplna

VÝZVY, ZPRÁVY INZERCE

(Orientální ústav AV ČR), který promluví na téma Počátky izraelské pravice. Setkání se koná 8. 11. v knihovně CEFRES, Na Florenci 3, od 17 hod. Více k přednášce a semináři lze nalézt na www.jewishhistory.cz.

Rodokmen izraelské pravice byl bezpochyby pestrý. V rozmezí 20. až 40. let 20. století pravice představovala volně definovaný svazek, jenž zahrnoval jak intelektuály požadující demokratizaci veřejného života, tak polovojevské oddily vyznávajících politický terorismus. Názorové spektrum zahrnovalo ideu plné integrace židovské národní domoviny do britského impéria i apel na vyhnání Britů z Palestiny. Vnitřní rozbroje provázely výměny vedení a oscilace mezi dvěma protipóly – liberálním a revolučním nacionalismem. *kč*

PŘEDNÁŠKA PROF. I. REKTORA

■ Spolek akademiků Židů vás zve na přednášku významného vědce, neurologa, profesora MUDr. Ivana Rektora, CSc., z Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně na téma *Výzkum dlouhodobých následků šoa*, která se bude konat ve čtvrtek 24. 11. v 18 hodin v Praze 1, Maiselově ul. 18, 3. patro. *if*

KKL–JNF

■ KKL–JNF ve spolupráci s WIZO Praha pořádají ve dnech 21. 11. 2016–14. 1. 2017 tradiční charitativní bazar ve prospěch Českého lesa v Izraeli, a to letos opět v ulici Jáchymova 3, v přízemí. Otevřeno bude pondělí až čtvrtek od 10–17 hodin.

Sochnut Praha nabízí dobrovolnický pobyt v rámci programu SAR EL pro velkou česko-slovenskou skupinu, a to ve dnech 5. 3.–23. 3. 2017. Veškeré informace získáte od Zoši Vyoralové (zosa@email.cz). V angličtině naleznete info na stránkách www.sar-el.org. *Z. Vyoralová*

KULTURNÍ PROGRAM DSP HAGIBOR

■ 4. 11. od 10.30: Klavírní matiné – hrají žáci Státní konzervatoře Praha ze třídy prof. Libora Nováčka.

■ 7. 11. v 10.30: Klavírní matiné – skladby klasiků uvádí a hraje prof. Ivan Klánský.

■ 9. 11. v 14.30: Ohlédnutí II – retrospektivní výstava obrazů Lojzy Štyndla.

■ Výstavy: *Co se do Obecních novin nevešlo III* – fotografie Petra Balajky.

Z DOPISŮ ČTENÁŘŮ

Vážená redakce,
dovolují si obtěžovat Vás zprávou z naší visky. Po dvacetiletém úsilí se stal skutečný zázrak. Náš krásný starý židovský hřbitůvek získal konečně z ministerstva kultury označení kulturní památky. Mám velkou radost, že úsilí posledních pěti let, které bylo vynaloženo, nebylo marné. Podařilo se mi dohledat ve Státním oblastním archivu v Blovicích (Plzeň-jih) zápis kupní smlouvy mezi zástupcem štěnovické židovské obce Abrahamem Lewitem a majiteli štěnovického panství. Ve smlouvě jsou uvedeny důvody, proč naši Židé koupili pozemek za 60

Štěnovický židovský hřbitov. Foto A. Vlčková.

zlatých, aby si mohli vybudovat svůj hřbitov. Smlouva byla podepsána 1. srpna 1795. S překladem zápisu smlouvy v gruntovních knihách štěnovického panství mi ještě před lety pomáhal Jiří Fiedler. Na našem hřbitově se pohřbívalo do roku 1931, všechny náhrobky (164) jsou zmapované a zakreslené (V. Chváta, A. Haidler), a pokud na nich nezpracoval zub času, jsou jejich texty přeložené. Na hřbitově je pohřben Ignatz Lederer (1813–1889), básník, publicista a překladatel, nebo také Barbora a Josef Treichlingerovi – prarodiče terezinského představitel Brundibára, mladého básníka Hanuše Josefa Treichlingera.

K tomu, že je krchůvek zasluženě označen za kulturní památku, zřejmě přispělo i to, že jsem pozvala do Štěnovic zástupce rozhlasu, televize a tisku. Jsem šťastná, že se podařilo uskutečnit dobrou věc.

*Ze Štěnovic zdraví Alena Vlčková,
kronikářka obce*

ŽNO BRATISLAVA

V **novembri** srdečne blahoželáme našim členom: pani Mgr. Mariana Ascherová – 74 rokov; pani Ing. Alena Breinerová – 55 rokov; pán Ing. Tomáš Gertler – 70 rokov; pani Anna Hilvertová – 73 rokov; pani Alžbeta Križková – 79 rokov; pán Ing. Juraj Mencer – 80 rokov; pán Prof. Dr. Pavol Mešťan – 70 rokov; pani Erika Orliková – 79 rokov; pani Ing. Daniela Prekopová – 70 rokov; pani Alžbeta Schicková – 89 rokov; pán Peter Smékal – 79 rokov, a pani Oľga Urbaníková – 71 rokov. Prajeme dobré zdravie, veľa šťastia a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽNO BANSKÁ BYSTRICA

V **októbri** oslávili sviatok svojich narodenín: pani Marianna Belanová, nar. 16.10. – 71 rokov, a pani Ingrid Turčanová, nar. 16.10. – 53 rokov.

V **novembri** oslavia sviatok svojich narodenín: pani Johanna Ambróšová, nar. 23.11. – 84 rokov; pani Darina Kartalová, nar. 13.11. – 66 rokov; pani Alica Frühwaldová, nar. 11.12. – 69 rokov, a pani Judita Suchánová, nar. 14.11. – 70 rokov. Všetkým prajeme veľa zdravia, spokojnosti a pohody.

Ad mea veesrim šana!

ŽO BRNO

V **listopadu** oslavujú své narodeniny: pani Petra Bauerová, nar. 18.11. – 35 let; pani Karin Czernayová, nar. 16.11. – 53 let; pani Erika Fišová, nar. 26.11. – 86 let; pan Pavel Fröhlich, nar. 6.11. – 53 let; pan Yoav Kidar, nar. 28.11. – 57 let; pani Dita Längsten, nar. 21.11. – 37 let; pan Vladimír Látal, nar. 21.11. – 55 let; pan Martin Mayer, nar. 3.11. – 35 let; pan Jan Pelíšek, nar. 2.11. – 34 let; pani Alexandra Strnadová, nar. 10.11. – 67 let, a pani Eva Zikmundová, 7.11. – 59 let. Přejeme jim hodně zdraví, pohody a radosti do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO DĚČÍN

V **listopadu** oslavují narodeniny: pani Victoria Francisko, nar. 8.11. – 50 let; pani Daniela Sivanová, nar. 24.11. – 48 let; pani Jitka Jelínková-Šimonová, nar. 9.11. – 68 let; pani Andrea Klímová, nar. 20.11. – 35 let; pani Lucie Nachtigalová, nar. 24. 11. – 22 let; pan Jaromír Rux, nar. 13.11. – 51 let; pan Jan David Reitschläger, nar. 24.11. – 43 let, a pan Viktor Tyrpak, nar. 19.11. – 29 let. Vše nejlepší do dalších let přeje obec.

Ad mea veesrim šana!

ŽO KARLOVY VARY

V **listopadu** srdečne blahopřejeme panu Josefu Fischerovi, nar. 16.11. – 68 let.

Ad mea veesrim šana!

**ZPRÁVY
Z OBCÍ****ŽNO KOŠICE**

V **novembri** oslaví narodeniny: pán MUDr. Valter Bauer, nar. 9.11. – 87 rokov; pani Marika Gomoriová, nar. 22.11. – 92 rokov; pán Tomáš Jakubovič, nar. 11.11. – 65 rokov; pani Miriam Jedlovská – 81 rokov; pani MUDr. Katarína Mózešová, nar. 18.11. – 68 rokov; pán Herman Weinberger, nar. 18.11. – 89 rokov; pán Jiří Weisz – 70 rokov; pani Edita Nováková, nar. 27.11. – 90 rokov, a pán František Hubert, nar. 3.11. – 71 rokov. Prajeme im vše dobré a veľa šťastia a radosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OLOMOUC

V **listopadu** oslaví životní jubileum pan Robert Götzlinger, nar. 5.11. – 74 let. Přejeme mu hodně zdraví a radosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO OSTRAVA

V **listopadu** oslaví narodeniny: pani Jiřina Garajová, nar. 29.11. – 75 let; pan Ing. Petr Madrý, nar. 5.11. – 60 let; pani Erika Markovičová, nar. 15.11. – 66 let, a pan Jan Ryška, nar. 9.11. – 80 let. Přejeme vše dobré do příštích let.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PLZEŇ

V **listopadu** oslaví narodeniny tito naši členové: pan Pavel Vlach, nar. 15.11. – 66 let; pani Tehila Bednářová, nar. 17.11. – 34 let; pani Hana Jančíková, nar. 19.11. – 84 let; pani Hilda Koutná, nar. 20.11. – 80 let; pani Věra Uhlová, nar. 21.11. – 63 let; pan Libor Vojtěch, nar. 22.11. – 27 let, a pan Ing. Petr Loužil, nar. 23.11. – 81 let. Všem našim jubilantům přejeme hodně zdraví, štěstí a spokojenosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO PRAHA

V **listopadu** oslavují narodeniny: pani Bohumila Havránková, nar. 17.11. – 89 let; pani Helga Hošková, nar. 10.11. – 87 let; pan Volodymyr Chaplík, nar. 25.11. – 83 let; pani

Eva Chotovinská, nar. 22.11. – 83 let; pani Věra Chudáčková, nar. 11.11. – 83 let; pani Olga Jirásková, nar. 16.11. – 87 let; pani Věra Kalvachová, nar. 1.11. – 88 let; pani Luisa Matoušková, nar. 25.11. – 86 let; pan Jiří Munk, nar. 2.11. – 84 let; pani Zuzana Nadjarová, nar. 10.11. – 92 let; pan Mark Polevoj, nar. 16.11. – 84 let; pan Tomáš Radil, nar. 8.11. – 86 let; pan Jindřich Ročovský, nar. 12.11. – 86 let; pan Arpád Rosenfeld, nar. 17.11. – 89 let; pan Vilém Karel Solar, nar. 27.11. – 90 let, a pani Renata Zábrowská, nar. 29.11. – 84 let. Všem oslavenčům přejeme pevné zdraví a osobní pohodu do dalších let.

Ad mea veesrim šana!

Úmrtí

Dne 25. září zemřel ve věku 95 let pan prof. Ing. Ludevít Végh, DrSc. Se zesnulým jsme se rozloučili 5. října v obřadní síni Nového židovského hřbitova. Obřad provedl vrchní pražský rabín David Peter.

Dne 19. září zemřela v Santiagu de Chile ve věku 99 let členka PŽO pani Edita Krausová (z rodiny Hahnů). Pohřbena byla na židovském hřbitově v Santiagu.

Dne 25. září zemřel při tragické nehodě týden před svými 41. narozeninami pan Jakub Wittmann.

Dne 29. září zemřel pan Tomáš Farský ve věku 67 let.

Zichronam livracha!

ŽNO PŘEŠOV

V mesiaci **november** sa dožíva jubilea pani Agi Fränklová, nar. 16.11. – 70 rokov; pán Ladislav Brenner, nar. 23.11. – 65 rokov, a pán MUDr. Martin Hrehorčák, nar. 29.11. – 45 rokov. Želáme im všetko najlepšie.

Ad mea veesrim šana!

ŽNK RIMAVSKÁ SOBOTA

V mesiaci **november** majú sviatok narodenín: pán MUDr. Július Lukáč, nar. 2.11. – 79 rokov, a pani Eva Szabová, nar. 28.11. – 57 rokov. Prajeme im dobré zdravie a radosti v živote.

Ad mea veesrim šana!

ŽO TEPLICE

V **listopadu** oslaví své narodeniny tyto naše členky: pani Jana Urbanová, nar. 10.11. – 79 let, a pani Lenka Čapková, nar. 4.11. – 38 let. Přejeme dobré zdraví a hodně radosti.

Ad mea veesrim šana!

ŽO ÚSTÍ NAD LABEM

V **listopadu** oslaví své narodeniny pani Pavla Schopfová a pani Milada Narwová. Hodně zdraví a pohody přeje jmenovaným celá židovská obec.

Ad mea veesrim šana!

UNESCO: BEZ VZTAHU K REALITĚ

Dne 18. října oficiálně přijalo UNESCO, Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu, rezoluci, jež odpírá vztah Židů k jeruzalémskému Starému Městu. Rezoluce fakticky popírá vztah judaismu k Chrámové hoře a k dalším posvátným místům v Izraeli, jako je jeskyně patriarchů v Hebronu anebo hrobka pramáti Ráchel nedaleko Betléma. Návrh rezoluce podporovaný Palestinci schválila předtím výkonná rada UNESCO v předběžném hlasování poměrem hlasů 24 pro a 6 proti, dalších 26 států se hlasování zdrželo. Proti rezoluci zvedli ruku delegáti USA, Velké Británie, Litvy, Nizozemska, Německa a Estonska, pro ni naopak hlasovali vedle dalších také Rusko nebo Čína a většina ostatních evropských států se zdržela. Podobně jako v předcházejících případech i zde UNESCO kromě samotné sporné kritiky izraelské politiky nazývá Chrámovou horu, Západní zeď i další posvátná místa soustavně pouze arabským, nikoli židovským označením. Pouze okrajově zde pak „stvzuje důležitost jeruzalémského Starého Města a jeho hradeb pro tři monoteistická náboženství“.

Proti rezoluci, kritizující okupaci i počínání Izraele na Chrámové hoře, kde údajně vojáci zamezují věřícím muslimům v modlitbě, se ozvala celá řada hlasů, především v USA – protest proti ní však přijali například i čeští poslanci (viz strana 2). Bouři kritických hlasů sklídila rezoluce v Izraeli. „Odhlasuje UNESCO, že křesťané nemají žádný vztah k Vatikánu anebo muslimové k Mekce?“ otázal se starosta Jeruzaléma Nir Barkat a dodal: „UNESCO si odhlasovalo, že židovský národ nemá žádný vztah k Západní zdi. Ve skutečnosti je to spíš tak, že hlasování UNESCO nemá žádný vztah k realitě.“

Rezoluci, která svatá místa Jeruzaléma nazývá výlučně islámskými jmény, kritizoval i generální tajemník OSN Pan Ki-mun a ještě předtím výkonná ředitelka UNESCO Irina Bokovová. Té se za její veřejné distancování dostalo výhrůžek smrti.

Ovšem již za týden, 26. října, přijal Výbor pro světové dědictví UNESCO rezoluci další. Z 21 členů výboru pro ni zvedlo ruku deset, dva byli proti, osm se zdrželo hlasování a jeden člen se nedostavil. Její obsah je podobný předchozímu prohlášení, nicméně alespoň Západní zeď je v ní zahrnuta do židovského kontextu.

ZPRÁVY ZE SVĚTA

Zeď nářků a Chrámová hora. Foto J. Daniček.

NOBELISTA BOB DYLAN

Poprvé v historii udílení Nobelovy ceny za literaturu byl oceněn člověk, jehož tvorba nebývá řazena mezi literaturu, ale do zcela jiného žánru. Písníkář Bob Dylan, narozený roku 1941 v americké židovské rodině jako Robert Allen Zimmerman, hebrejským jménem Šabtaj Zissel ben Avraham, však porotu přesvědčil svými písňovými texty, které hluboce ovlivnily několik generací posluchačů. Švédští akademikové mu cenu udělili za poetické inovace ve velké tradici amerického písničkářství. K Dylanovu ocenění (které v době uzávěrky *Rch* laureát nijak nekomentoval) se vrátíme v příštím čísle.

STOP POMOCI TERORISTŮM

Britská vláda zmrazila část své finanční pomoci Palestincům s tím, že hodlá vyšetřovat, zda Palestinská samospráva z těchto peněz platí renty a výplaty usvědčeným palestinským teroristům, pobývajícím v izraelských vězeních. Došlo tím k pozastavení částky ve výši 25 milionů liber (asi 725 milionů Kč), což představuje asi třetinu pomoci, kterou Velká Británie každoročně Palestincům posílá. Rozhodnutí vypátrat, kde vlastně končí prostředky finanční pomoci Palestincům, oznámilo nedávno také Německo.

SKANDÁL BRITSKÉ LEVICE

Britská Labouristická strana se nemůže vzpamatovat ze série skandálů, které

spojuje téma antisemitismu ve vlastních řadách. Tentokrát se pozornost soustředila na Jackie Walkerovou z radikálně levicové platformy Momentum, aktivistku, která má blízko ke staronovému předsedovi labouristů Jeremymu Corbynovi. Na připomínce Dne holokaustu totiž hlasitě kritizovala skutečnost, že se nepřipomínají také jiné genocidy než jen šoa. Když se jí dostalo odpovědi, že jiné případy masových vražd se tu také připomínají, Jackie Walkerová si přísadila, že prý nezná definici „nenávisti k Židům“, s níž by „mohla pracovat“. Ještě ten samý týden jí bylo členství v Labouristické straně pozastaveno. Letos už se tak stalo podruhé: poprvé to bylo kvůli jejím poznámkám o „africkém holokaustu“ a tvrzení, že Židé mohli za obchod s otroky.

PAMÁTNÍK PROTI PAMÁTNÍKU

Na konci září protestovaly stovky lidí v centru Budapešti proti vandalskému poničení památníku na paměť více než 600 tisíc maďarských obětí holokaustu. Památník na náměstí Svobody, který sestává z fotografií obětí a předmětů, které sem přinesli maďarští občané, přeživší holokaustu a jejich potomci, se nachází oproti sousoší, které má připomínat Maďarsko pod nacistickou okupací a které bylo vztyčeno roku 2014 za vlády Viktora Orbána. Sousoší znázorňuje anděla napadnutého německým orlem, což mnozí kritikové označují jako snahu vyhnout se odpovědnosti za historickou kolaboraci Maďarů s nacisty a jejich aktivní roli při deportacích Židů.

(www.ztis.cz)

Vydává Federace židovských obcí v ČR, Maiselova 18, 110 01 Praha 1, IČO: 00438341, www.fzo.cz. Redakce a administrace: Izraelská 1, 130 00 Praha 3, telefon/fax 226 235 217, e-mail: roschodes@sefer.cz. Redakce: Alice Marxová (šéfredaktorka), Jiří Daniček. Sekretariát a výtvarná spolupráce: Anna Tomášková. Vychází měsíčně, nevyžádané rukopisy se nevracejí. Číslo indexu 47 680. Distribuci pro předplatitele provádí v zastoupení vydavatele společnost Česká pošta a. s. Objednávky na bezplatné infolince České pošty 800 300 302 nebo 954 302 007(16), písemně na adrese: Česká pošta, s. p. oddělení periodického tisku Olšanská 38/9, 225 99 Praha 3, e-mail: postabo.prstc@cpost.cz. Předplatné pro Slovensko MAGNET press, Slovakia s.r.o. P.O. Box 169, 830 00 Bratislava, tel.: 00421-2-67201931-33, fax: 00421-2-67201910 (20,30), e-mail: predplatne@press.sk. Předplatné do zahraničí vyřizuje administrace Roš chodes. MKČR E922, ISSN 121074 68. Toto číslo vychází 1. 11. 2016.

Cena 20 Kč (0,90 €)